

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

**УКРАЇНЬСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ (1917–1921 рр.):
ГОЛОВНІ ПОДІЇ, ПОСТАТІ**

Упорядник Литовченко О. В., головний бібліограф відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Бібліографічний редактор Самчук Л. І., завідувач відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

У зв'язку зі 100-річчям подій Української революції 1917–1921 рр. згідно [указу Президента України від 22 січня 2016 р. № 17/2016](#) 2017 р. проголошено Роком Української революції 1917–1921 рр. Кабінетом Міністрів України затверджено [План заходів з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 рр. та вшанування пам'яті її учасників на період до 2021 р.](#) Українським інститутом національної пам'яті розроблено [Методичні рекомендації до 100-річчя Української революції 1917–1921 років](#) (лист Міністерства освіти і науки України «[Щодо заходів до 100-ліття від початку Української революції 1917–1921 років](#)» від 13 берез. 2017 р. № 1/9-146).

Фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського підготовлено рекомендаційний бібліографічний список «Українська революція (1917–1921 рр.): головні події, постаті» відповідно до [Програми для загальноосвітніх навчальних закладів : Історія України, 10–11 класи](#), затвердженої [наказом Міністерства освіти і науки України від 14 липня 2016 р. № 826](#).

Список складається з трьох розділів:

I. Початок Української Революції (1917 – квітень 1918 рр.). Боротьба за українську державність (квітень 1918 – 1921 рр.).

II. Культура і духовне життя в Україні 1917–1921 рр.

III. Діячі Української революції 1917–1921 рр.

Список має наскрізну нумерацію. У межах розділів документи розміщено за алфавітом авторів і назв. Бібліографічні описи супроводжуються анотаціями. Використовується система гіперпосилань на електронні версії документів. Хронологічні рамки дібраного матеріалу: 1992–2017 рр.

Бібліографічний список розрахований на вчителів і учнів загальноосвітніх навчальних закладів та всіх, кого цікавлять питання одного із найважливіших і найскладніших періодів в історії Українського народу ХХ століття – Української революції 1917–1921 рр.

І. ПОЧАТОК УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917 – квітень 1918 рр.). БОРОТЬБА ЗА УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВНІСТЬ (квітень 1918–1921 рр.)

1. **Барановська, Н. М.** Вплив Першої світової війни на зростання української національної свідомості та революційні процеси в Україні (1917–1918 рр.) / Н. М. Барановська // Військ.-наук. вісн. : зб. наук. пр. / Акад. сухопут. військ ім. гетьмана П. Сагайдачного. – Львів, 2014. – Вип. 22. – С. 79–93. – Бібліогр.: 26 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnv_2014_22_9 (дата звернення: 18.04.17).

У статті розглянуто воєнні дії на українських землях у період Першої світової війни, які спричинили фундаментальні зрушення в українському суспільстві, що виявилися у зростанні української національної свідомості та стали визначальними чинниками революційних змін в Україні 1917–1918 рр. Обґрунтовано висновок про важливість воєнних подій для появи елементів національної державної політики та українського-військового будівництва.

2. **Барановська, Н. М.** Проблеми та підходи до питань українського державотворення в історико-політичній та культурній спадщині періоду Національної революції 1917 – початку 1918 років / Н. М. Барановська // Гілея: науковий вісник : зб. наук. пр. / Укр. акад. наук, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2016. – Вип. 111. – С. 37–43. – Бібліогр.: 30 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_111_10 (дата звернення: 21.03.17).

Проаналізовано концептуальні та ідеологічні підходи до питань українського державотворення та самоутвердження, трансформаційні процеси й шляхи практичного втілення легітимного проекту державності української нації періоду Національної революції 1917 – початку 1918 років, які змінили політичний і культурний розвиток України в рамках національної парадигми. Розглянуто еволюцію державницьких поглядів провідників того часу від автономії в складі Росії до самостійності України та її незалежності від Російської республіки.

3. **Бикова, О. С.** Становлення радянських органів влади в Криму в 1917–1921 рр. / О. С. Бикова // Наук. пр. іст. ф-ту Запоріж. нац. ун-ту : зб. наук. пр. / Запоріж. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2013. – Вип. 37. – С. 114–118. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2013_37_25 (дата звернення: 18.04.17).

Розглянуто питання створення і діяльності радянських органів влади в період їх становлення на кримському півострові. Проаналізовано політичну ситуацію, яка склалася в Криму в період 1917–1921 рр. та її вплив на формування і принципи роботи радянських організацій. Виявлено особливості радянської системи даного періоду та роль нових структур влади у посиленні диктатури пролетаріату.

4. **Бондаренко, В. Д.** Модель державно-церковних відносин початкового етапу комуністичного будівництва (1917–1921 рр.) / В. Д. Бондаренко, Б. І. Андрусишин // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 18, Економіка і право : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2015. – Вип. 27. – С. 160–165. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2015_27_23 (дата звернення: 22.03.17).

Розкрито сутність радянської моделі становлення і утвердження в Україні державно-церковних відносин у період комуністичного режиму 1917–1921 рр., коли законодавчо закріплено принцип відокремлення Церкви від держави. Проаналізовано практику активного втручання держави у справи Церкви, яка сприймалася владою, як політичний опонент.

5. **Бойко, О.** Збирання українських земель у єдиній соборній державі в часи Української революції / Олена Бойко // Історія України. – 2012. – Черв. (№ 21/22). – С. 24–28.

У статті досліджено територіальні зміни в часи революції (1917–1921 рр.).

6. **Верстюк, В.** Доба Центральної Ради в публіцистичній спадщині М. Грушевського / Владислав Верстюк // Грушевський М. Твори : у 50 т. / Михайло Грушевський. – Львів, 2007. – Т. 4, кн. 1 : Серія: Суспільно-політичні твори : (доба Української Центральної ради березень 1917 – квітень 1918). – С. I–XVI.

7. **Верстюк, В. Ф.** Українська революція 1917–1921 рр. : сучас. дискурс укр. історіографії / В. Ф. Верстюк // Історія України. – 2012. – Черв. (№ 21/22). – С. 8–11.

У статті окреслено хронологічні рамки та періодизація Української революції.

8. **Вітюк, О. О.** Міське самоврядування на Поділлі в добу Української революції 1917–1920 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : [спец.] 07.00.01 «Історія України» / Вітюк Олександр Олегович ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2014. – 20 с.

Комплексно досліджено діяльність органів міського самоврядування (МСВ) на Поділлі в добу Української революції 1917–1920 рр. Досліджено політику українських урядів щодо органів МСВ. Розкрито структуру та склад органів МСВ, процес їх формування. З'ясовано особовий склад працівників та їх роль в органах МСВ. Розглянуто фінансовий стан МСВ, а також основні напрямки його діяльності – соціально-економічний розвиток, комунальна галузь, проведення земельної реформи та житлове забезпечення міських громад.

9. **Воронько, Л. О.** Українське державотворення в добу Гетьманату 1918 року: роль та значущість діяльності П. Скоропадського [Електронний ресурс] / Л. О. Воронько // Державне управління: теорія та практика : електрон. наук. фах. вид. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Текст. дані. – Київ, 2016. – № 1. – С. 3–20. – Бібліогр.: 24 назви. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2016_1_3 (дата звернення: 18.04.17). – Назва з екрана.

У статті розкрито головні здобутки уряду П. Скоропадського та виокремлено найважливіші його досягнення – успіхи у розвитку освіти, науки, культури. Крім того, охарактеризовано погляди П. Скоропадського щодо збереження України, висвітлено причини падіння Гетьманату та доповнено їх перелік.

10. **Галушак М.** Українська автономія та національна армія в рецепції Центральної Ради і Тимчасового уряду / Михайло Галушак // Українознавство. – 2016. – № 4. – С. 174–183. – Бібліогр.: 20 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2016_4_20 (дата звернення: 15.05.17).

У статті проаналізовано погляди лідерів українського політичного та військового середовища щодо формування української держави та армії у період від Лютневої революції 1917 р. до проголошення Першого універсалу Центральної Ради 10 (23) червня 1917 р. Зосереджено увагу на українсько-російських взаєминах цього періоду та процесі українізації армії.

11. **Гедін, М.** Проблема Криму напередодні та в період гетьманування Павла Скоропадського / М. Гедін // Вісн. Київ. нац. лінгвіст. ун-ту. Серія: Історія, економіка, філософія / Київ. нац. лінгвіст. ун-т. – Київ, 2014. – Вип. 19. – С. 65–77. – Бібліогр.: 74 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknlu_Ief_2014_19_7 (дата звернення: 22.03.17).

У статті аналізуються основні заходи, які здійснювались урядом Павла Скоропадського з метою приєднання Криму до Української Держави. Розглянуто також внутрішні і зовнішньополітичні передумови рішення про входження Криму до складу Української Держави на правах автономії.

12. **Гейко, С. В.** Часи тривоги і сподівань. Єлисаветградщина в епоху Української національної революції (1917–1922) : іст.-краєзнав. нарис / Сергій Володимирович Гейко. – Кіровоград : Імекс, 2016. – 75 с. : іл. – Бібліогр.: с. 73–74.

13. **Гирич, І.** Українська революція: інтерпретаційні проблеми / І. Гирич // Дати і події : календар знам. дат. – 2017. – № 1. – С. 68–70. – Бібліогр.: 9 назв.

14. **Грибенко, О.** Нормативно-правова база державотворчих процесів 1917–1918 рр. : хрестоматія з курсу «Актуальні питання української революції 1917–1921 рр.» : [у 2 т.]. Т. 1 / Олександр Грибенко ; МОН України, Глухів. нац. пед. ун-т ім. Олександра Довженка. – Глухів : Глухів. НПУ ім. О. Довженка, 2017. – 266 с. – *Зміст*: Законодавча база українських урядів 1917–1918 рр. – С. 11–10 ; Українська Держава (26 квітня – 26 грудня 1918 р.). Державні акти Гетьмана П. Скоропадського. Грамоти, закони, накази, постанови, статuti Української Держави. – С. 105–262.

15. **Грушевський М.** Твори : у 50 т. Т. 4, кн. 1. Серія: Суспільно-політичні твори : (доба Української Центральної ради березень 1917 – квітень 1918) / Михайло Грушевський. – Львів : Світ, 2007. – 407 с.

Із змісту: Розд. 1 : Статті зі збірки «Вільна Україна» та інші публікації початкового періоду Української Центральної Ради : (19 берез. – 15 квіт. 1917 р.). – С. 1–24 ; Розд. 2 : Інформаційні статті, промови, звернення та привітання : (трав. 1917 р. – квіт. 1918 р.). – С. 25–134 ; Розд. 3 : Праці концептуального та просвітницького характеру : (квіт. 1917 р. – квіт. 1918 р.). – С. 135–278.

16. **Грушевський М.** Твори : у 50 т. Т. 4, кн. 2 : Серія: Суспільно-політичні твори : (листопад 1918 р. – жовтень 1926 р.) / Михайло Грушевський. – Львів : Світ, 2013. – 556 с.

Із змісту: Розд. 1 : Статті, вміщені в українських журналах та газетах («Літературно-науковий вістник», «Громада», «Життя Поділля», «Село», «Нове життя») : (листоп. 1918 р. – квіт. 1919 р.). – С. 1–38 ; Розд. 2 : Статті, вміщені в журналі «L'europe orientale» («Eastern Europe») – виданні комітету Незалежної України : (верес. – груд 1919 р.). – С. 39–54 ; Розд. 3 : Статті, вміщені в журналі «Борітеся – поборете!» – органі закордонної делегації Української партії соціалістів-революціонерів : (черв. – лип. 1920 р. – листоп. 1921 р.). – С. 55–202 ; Розд. 4 : Брошури, статті та листи, вміщені в Американських, Канадійських, Австрійських, Чеських виданнях, часописах Галичини («Свобода», «Америка», «Народна воля», «Український голос», «Громадський голос», «Новий час» та інших) : (квіт. – черв. 1919 р. – жовт. 1926 р.). – С. 203–354.

17. **Дацків, І.** Еволюція українсько-французьких відносин в умовах Української революції (1917–1921 рр.) / І. Дацків // Україна – Європа – Світ. Серія: Історія, міжнародні відносини : міжнар. зб. наук. пр. / Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2014. – Вип. 13. – С. 152–161. – Бібліогр.: 24 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ues_2014_13_15 (дата звернення: 18.04.17).

У статті здійснено спробу встановити, яким чином формувалися міжнародні відносини в період Української національної революції 1917–1921 рр. національними урядами. Проаналізовано еволюцію українсько-французьких дипломатичних відносин та їх значення для України.

18. **Дацків, І. Б.** Особливості дипломатичного співробітництва між ЗУНР і УНР / І. Б. Дацків // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія: Історичні науки. – 2011. – № 10. – С. 41–47. – Бібліогр.: 27 назв.

19. **Дядик, Л. Д.** «Душу, тіло ми положим за свою свободу!» : 100 років з часу подій Української Національної Революції 1917–1921 років на Черкащині / Л. Д. Дядик // Пед. вісн. – Черкаси, 2016. – № 4. – С. 68–70. – Бібліогр.: 9 назв.

20. **Ігнатуша, О.** Селянський повстанський рух Півдня України у 1917–1921 рр. / Олександр Ігнатуша // Історія України. – 2011. – Лют. (№ 5/6). – С. 29–35.

21. **Каліберда, Ю.** Національні військові формування в українських арміях 1917–1921 років / Юрій Каліберда // Воєнна історія. – 2012. – № 1. – С. 20–30. – Бібліогр.: 22 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vist_2012_1_5 (дата звернення: 10.04.17).

У статті досліджено процес створення і бойовий шлях найбільш відомих національних військових формувань Армії Української Народної Республіки періодів Центральної Ради та Директорії, Армії Української Держави гетьманату П Скоропадського й Української Галицької Армії 1917–1921 рр. в Україні.

22. **Капелюшна, М. В.** Історико-правові дослідження законодавчих засад державного будівництва в Україні (1917–1921 рр.) : аналіт. огляд наук. доробку правознавців укр. діаспори / Марина Валеріївна Капелюшна // Часопис Київського університету права : укр. наук.-теорет. часопис / Київ. ун-т права НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Київ, 2013. – № 2. – С. 61–66. – Бібліогр.: с. 64–65. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_2_15 (дата звернення: 10.04.17).

У статті проаналізовано дослідження істориків права української діаспори, присвячені проблемі вивчення законодавчих засад національного державного будівництва за доби Української революції 1917–1921 рр. Наголошується, що саме за межами України було видрукувано перші комплексні та узагальнюючі праці з проблеми, які стали своєрідним фундаментом для ґрунтовного осмислення та подальшого комплексного дослідження теми сучасними вітчизняними правознавцями.

23. **Капелюшний, В. П.** Українська національно-демократична революція 1917–1921 рр. : лекція / Капелюшний Валерій Петрович. – Київ : [б. в.], 2014. – 39 с. – (Історія України ; лекція 14) (Бібліотека «Часопису української історії»). – Бібліогр.: с. 31–35.

24. **Конституційні акти України, 1917–1920** : невідомі конституції України / [наук. ред. і упоряд.: Ю. Д. Прилюк, В. Ф. Жмир ; худож. О. П. Білецький]. – Київ : [Філософ. і соціол. думка], 1992. – 272 с.

Зі змісту: Становлення Української Народної Республіки: від Універсала до квітневої Конституції. – С. 56–89 ; Українська держава – Гетьманат. – С. 80–89 ; Розбудова Західно-Української Народної Республіки. – С. 90–97 ; Через злуку до соборної України. – С. 98–111 ; Законотворчість доби Директорії. – С. 112–123 ; Нереалізовані проекти. – С. 124–219.

У виданні представлено архівні матеріали, що стосуються конституційної нормотворчості в період 1917–1920 рр., з коментарями фахівців – істориків і правознавців.

25. **Корновенко, С. В.** Селянська революція 1917–1921 рр.: ліквідація поміщицького землеволодіння в Україні / С. В. Корновенко // Український селянин : зб. наук. пр. / НАН, Ін-т історії України, Черкас. держ. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2015. – Вип. 15. – С. 55–60. – Бібліогр.: 29 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrasel_2015_15_20 (дата звернення: 10.04.17).

У статті обґрунтовано, що Українська революція 1917–1921 рр. мала селянський характер. На прикладі діяльності Н. Махна, П. Врангеля, більшовиків щодо розв'язання аграрного питання автор доводить правомірність концепції, відповідно до якої Українська революція 1917–1921 рр. вирізнялася селянським характером.

26. **Корновенко, С. В.** Українська революція 1917–1921 рр.: селянський фактор / С. В. Корновенко // Український селянин : зб. наук. пр. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, Черкас. держ. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2014. – Вип. 14. – С. 142–146. – Бібліогр.: 32 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrasel_2014_14_53 (дата звернення: 10.04.17).

На основі широкого кола джерел обґрунтовано, що Українська революція 1917–1921 рр. має виразний селянський характер. Активним суб'єктом Української революції 1917–1921 рр. було селянство. Водночас це не суперечить тому, Українська революція – національно-демократична.

27. **Корольов, Г.** Академічний дискурс дослідження історії Української революції 1917–1921 років (90-ті р. ХХ ст. – початок ХХІ ст.) / Г. Корольов // Історіографічні дослідження в Україні : зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т історії України. – Київ, 2012. – Вип. 22. – С. 371–384. – Бібліогр.: 42 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Idvu_2012_22_22 (дата звернення: 10.04.17).

28. **Корольов, Г.** Гетьманат Павла Скоропадського 1918 р.: уявлення та образи сучасної історіографії / Геннаді Корольов // Історія України. – 2012. – Черв. (№ 21/22). – С. 20–23.

29. **Корольов, Г. О.** Ідея федералізму як парадигма історичної перспективи доби Української революції 1917–1921 рр. / Г. О. Корольов // Укр. іст. журн. – 2010. – № 5. – С. 103–117. – Бібліогр. : 42 назви.

30. **Кравчук, М.** Збройні сили України в 1917–1921 рр. за архівними матеріалами: історико-правове дослідження / М Кравчук // Актуальні проблеми правознавства : зб. наук. пр. Юрид. ф-ту Тернопіл. нац. екон. ун-ту / Тернопіл. нац. екон. ун-т. – Тернопіль, 2016. – Вип. 4. – С. 5–9. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2016_4_3 (дата звернення: 10.04.17).

Досліджено роль та значущість розбудови Збройних Сил України та Армії Української держави в 1917–1921 рр. за архівними документами. Виокремлено етапи будівництва Війська України, зокрема, в період Української Центральної Ради, Гетьманату П. Скоропадського, Директорії, ЗУНР, які є найбільш повчальними для сучасного державотворення у військовій сфері.

31. **Кудлай О.** Діяльність народного міністерства військових справ по формуванню та устрою Армії УНР (грудень 1917 р. – квітень 1918 р.) / О. Кудлай // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років: зб. наук. пр. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України НАН України. – Київ, 2014. – Вип. 10. – С. 33–63. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pviu_2014_10_4 (дата звернення: 19.04.17).

32. **Ладний, Ю.** Етнополітика в Україні 1917–1921 рр.: історико-етнологічний дискурс / Ю. Ладний // Наук. зап. Ін-ту політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України / Ін-т політ. та етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України. – Київ, 2016. – Вип. 2. – С. 295–307. – Бібліогр.: 26 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2016_2_16 (дата звернення: 10.04.17).

У статті проаналізовано складні етнополітичні процеси, які відбувалися в Україні за доби національної революції та громадянської війни. Зроблено ряд уточнень та здійснено кроки подолання стереотипів національної пам'яті в міжнаціональних відносинах. Окрему увагу приділено аналізу українсько-російських відносин у контексті історичного простору I чверті XX століття.

33. **Лазарович, М.** Політична активізація українських січових стрільців у контексті революційних подій в Наддніпрянщині (1917 – початок 1918 р.) / М. Лазарович // Україна – Європа – Світ. Серія: Історія, міжнародні відносини : міжнар. зб. наук. пр. / Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2015. – Вип. 15. – С. 63–70. – Бібліогр.: 31 назва. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ues_2015_15_9 (дата звернення: 18.04.17).

Досліджено проблему політичної активізації легіону УСС в 1917 – на початку 1918 р. Проаналізовано ідейно-політичну еволюцію в стрілецькому середовищі впродовж окресленого періоду, її форми та напрямки.

34. **Леміжанська О.** Трансформація органів місцевого самоврядування: від Тимчасового уряду до Української Держави (березень 1917 – грудень 1918 рр.) / О. Леміжанська // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років : зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т історії України НАН України. – Київ, 2012. – Вип. 7. – С. 163–176. – Бібліогр.: 46 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pviu_2012_7_11 (дата звернення: 18.04.17).

У статті висвітлено зміни у статусі органів місцевого самоврядування, засадничих принципах функціонування, відносинах з державною владою в періоди Тимчасового уряду, Центральної Ради та Гетьманату П. Скоропадського.

35. **Литвин, М. Р.** Проект «Україна». Галичина в Українській революції 1917–1921 рр. / Микола Романович Литвин. – Харків : Фоліо, 2015. – 379, [1] с.

У книжці львівського історика М. Литвина розповідається про роль і місце Галичини та галичан в Українській національно-демократичній революції. Особливу увагу приділено державотворенню Західно-Української Народної Республіки, провокативній політиці більшовицької Росії, яка намагалася влітку 1920 р. прищепити «любов» галичан до Галицької Соціалістичної Радянської Республіки. І хоча свої мети Українська революція не досягла, її значення важко переоцінити, оскільки вона спонукала нові покоління до спроб розбудови власної держави та здобуття незалежності.

36. **Логвиненко І. А.** Проблеми формування національної армії в УНР (березень 1917 – квітень 1918 рр.) / І. А. Логвиненко // Вісн. Харків. нац. ун-ту внутр. справ / Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2016. – № 3. – С. 43–49. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2016_3_9 (дата звернення: 19.04.17).

Досліджено основні етапи та напрями національного військового будівництва доби Української Центральної Ради. Охарактеризовано другий етап військового будівництва в Українській Народній Республіці. Проаналізовано досвід формування національного війська в УНР.

37. **Лозовий, В.** Відносини «місто–село» в контексті українського національно-визвольного руху у революційну добу (1917–1918 рр.) / В. Лозовий // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Історичні науки / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільськ, 2014. – Т. 24. – С. 303–314. – Бібліогр.: 37 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_2014_24_26 (дата звернення: 18.04.17).

Висвітлено відносини міст як регіональних центрів, звідки ширився національний рух та державотворчі процеси, з селом, як основною соціальною базою зазначеного руху в період революції 1917–1918 рр. Революційні події 1917–1918 рр. свідчать, що відчуженість міста від села, соціокультурна прірва між ними, і як наслідок, неспроможність налагодити функціонуючу вертикаль влади призвела до поразки державотворчих зусиль Центральної Ради.

38. **Лозовий, В. С.** Правосвідомість селянства в період Української революції 1917–1920 рр.: історичний аспект : монографія / Віталій Станіславович Лозовий ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2011. – 111 с.

39. **Лозовий, В. С.** Соціокультурні особливості українського народу і державотворчі процеси в добу революції (1917–1921 рр.) / В. С. Лозовий // Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Історичні науки / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Вип. 6. – С. 340–350. – Бібліогр.: 39 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkpnui_2013_6_41 (дата звернення: 10.04.17).

У статті розглянуто особливості масової свідомості селянства та обумовлені цими особливостями форми соціальної поведінки селян, які впливали на державотворчі процеси революційної доби 1917–1921 рр.

40. **Лозовий, В. С.** Ставлення селянства до інтелігенції в період Української революції 1917–1921 рр. / В. С. Лозовий // Український селянин : зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т історії України, Черкас. держ. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2012. – Вип. 13. – С. 134–137. – Бібліогр.: 26 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrse_2012_13_46 (дата звернення: 21.02.17).

41. **Лозовий, В.** Українська інтерпретація Переяславського договору як чинник легітимізації національного державотворення в період революції (1917 р.) / В. Лозовий // Наук. зап. Ін-ту політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України / Ін-т політ. та етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України. – Київ, 2015. – Вип. 1. – С. 39–48. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2015_1_7 (дата звернення: 18.04.17).

У статті з'ясовано, як історія, зокрема факт підписання Переяславської угоди, була інструменталізована українським національно-визвольним рухом і використана для легітимації національного державного будівництва в революційну добу.

42. **Луцький І. М.** Відродження української державності та творення українського права 1917–1918 років на християнських засадах / І. М. Луцький // Наук.-інформ. вісн. Івано-Франків. ун-ту права ім. Короля Данила Галицького / Івано-Франків. ун-т права ім. Короля Данила Галицького. – Івано-Франківськ, 2011. – № 4. – С. 13–17. – Бібліогр.: 3 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2011_4_4 (дата звернення: 19.04.17).

У статті розглянуто відродження української державності та творення українського права 1917–1918 рр. на християнських засадах як один з тих чинників, які фактично дали поштовх та ідейну думку для створення незалежної України.

43. **Любовець, О. М.** Українські партії революційної доби 1917–1920 років : нариси історії та програм. док. / О. М. Любовець ; Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України. – Київ, 2012. – 609 с.

44. **Макаренко, Т. П.** Національно-персональна автономія як складова етнополітики періоду українських визвольних змагань 1917–1921рр. / Т. П. Макаренко // Культурол. вісн. – 2013. – Вип. 31. – С. 175–179. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kultv_2013_31_29 (дата звернення: 14.02.17).

45. **Манько М. О.** Національна еліта Катеринославщини у державотворчих процесах періоду початкових етапів Української революції (березень 1917 – квітень 1918 рр.) / М. О. Манько // Придніпров'я: історико-краєзнавчі дослідження : зб. наук. пр. / Дніпропетров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. – Дніпропетровськ, 2015. – Вип. 13. – С. 114–121. – Бібліогр.: 21 назва. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prikd_2015_13_14 (дата звернення: 18.04.17).

У статті проаналізовано на основі мемуарної літератури основні здобутки та прорахунки Катеринославської еліти періоду національно-визвольних змагань.

46. **Митрофаненко, Ю. С.** Отаманищина як суспільний феномен Української революції періоду Директорії 1918–1919 років : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Митрофаненко Юрій Станіславович ; Дніпропетров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. – Дніпропетровськ, 2011. – 229 арк. – Бібліогр.: арк. 183–229.

Дисертація є першим у вітчизняній історіографії системним дослідженням отаманищини як суспільного феномена періоду Директорії, основною рисою якого було невідкорення офіційній владі УНР девіантними мілітарними групами національного спрямування (отаманськими формуваннями). У роботі на основі широкого кола архівних джерел висвітлено генезис, сутність й особливості отаманищини. Автором проаналізовано суспільно-політичну атмосферу в УНР у 1918–1919 рр., визначено її вплив на зародження отаманищини. Розглянуто процес перетворення цього явища у деструктивний чинник стосовно влади Директорії. Показано найхарактерніші вияви та з'ясовано сутність отаманищини. Виявлено своєрідні риси феномена, проаналізовано персоналії маловідомих отаманів, розкрито особливості ментальності її рушійних сил. Розроблено критерії та запропоновано новий варіант типологізації отаманських формувань національного спрямування. Розглянуто форми боротьби Директорії з отаманищиною та її наслідки. Доведено, що це історичне явище мало негативний вплив на розвиток державотворчих процесів в УНР у 1918–1919 рр.

47. **Митрофаненко, Ю. С.** Українська отаманищина 1918–1919 років : [наук.-попул. дослідж.] / Юрій Станіславович Митрофаненко. – Кіровоград : Імекс, 2015. – 237 с. : іл. – Бібліогр.: с. 210–236.

48. **Мищак, І. М.** Проблемні аспекти формування Українського війська на початковому етапі Української революції (весна – літо 1917 року) / І. М. Мищак // Гілея: науковий вісник : зб. наук. пр. / Укр. акад. наук, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. –

Київ, 2015. – Вип. 98. – С. 20–24. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_98_7 (дата звернення: 18.04.17).

Виділено й проаналізовано проблемні аспекти, які не дали змоги на хвилі революційного піднесення військових та їхнього бажання прислужитися Україні сформувати навесні – влітку 1917 р. власну боєздатну армію.

49. **Мищак, І.** Спроби конституційного врегулювання статусу органів місцевого самоврядування в Україні в період Української революції 1917–1921 років / І. Мищак // Наук. зап. Ін-ту законодавства Верхов. Ради України : зб. наук. пр. / Ін-т законодавства Верховної Ради України. – Київ, 2016. – № 2. – С. 23–28. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2016_2_6 (дата звернення: 20.02.17).

У статті здійснено аналіз конституційних проектів періоду Української революції 1917–1921 рр. Висвітлено загальні тенденції й особливості бачення їхніми авторами статусу і ролі в державі органів місцевого самоврядування.

50. **Остап'як, В. І.** ЗУНР. Історико-політична ретроспектива (хронологічний аспект) / Василь Остап'як // Галичина : наук. і культур.-просвіт. краєзнав. часопис / Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2014. – № 25/26. – С. 314–316. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nikp_2014_25-26_40 (дата звернення: 20.02.17).

Проаналізовано процеси створення ЗУНР та УНР. Розглянуто тогочасні основні нормативно-правові акти, закони та механізми об'єднання українських земель. Зазначається провідна роль конфліктів і криз в утворенні нових державних об'єднань. Порівнюється сучасна ситуація в українській політиці та проводиться компаративний аналіз подій і реформ того періоду, які вплинули на формування новітньої політико-історичної спадщини України. Зроблено логічно вмотивований висновок про вдалий інтеграційний вибір нашої держави в напрямі Західної Європи.

51. **Павленко, В. В.** Еволюція виборчого процесу за доби Української революції 1917–1921 років / В. В. Павленко // Бюл. М-ва юстиції України. – 2014. – № 10. – С. 71–77. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2014_10_22 (дата звернення: 20.02.17).

У статті досліджено проблему місця та ролі становлення і розвитку виборчої системи в Україні у 1917–1921 рр. Проаналізовано зміни, які відбулися у виборчому законодавстві. Показано, наскільки ці зміни залежали від форми державного правління.

52. **Пархоменко, В. А.** Національно-визвольна боротьба та революційні події 1914–1921 рр. в українській мемуаристиці : монографія / Владислав Анатолійович Пархоменко ; Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв : Іліон, 2014. – 479 с. – Бібліогр.: с. 364–479.

53. **Погуляєв, О.** Громадсько-політичний рух поляків Правобережної України у добу Української Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 рр.) / Олександр Погуляєв // Історична панорама. Спец. «Історія» : зб. наук. ст. Чернівець. нац. ун-ту / Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2014. – Вип. 18. – С. 7–20. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Istp_2014_18_3 (дата звернення: 18.04.17).

У статті проаналізовано громадсько-політичний рух польського населення у Волинській, Подільській та Київській губерніях, періоду Української Центральної Ради 1917–1918-х років. Зокрема, акцентується увага на діяльності польських політичних партій Правобережжя та їх впливу на законодавчу політику Української Центральної Ради. Серед відомих представників польської політики виділено лідера Демократичного Центру – Мечислав Міцкевич (В'ячеслав Мицкевич).

54. **Погуляєв, О. І.** Національні меншини Правобережної України у добу української революції (1917–1921 роки): історіографія проблеми / О. І. Погуляєв // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2014.

– Вип. 22. – С. 232–238. – Бібліогр.: 73 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2014_22_51 (дата звернення: 21.02.17).

Розкрито історіографічний аспект проблеми, проаналізовано здобутки сучасної української історичної науки та визначаються перспективні напрямки подальшого дослідження стану національних меншин України у період Української революції.

55. **Прудько, В. О.** Політичні та соціокультурні процеси на Ніжинщині в часи Української революції 1917–1921 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : [спец.] 07.00.01 «Історія України» / Прудько В'ячеслав Олександрович ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2013. – 19 с.

56. **Ревегук, В. Я.** Полтавщина в огні української революції (1917–1921 рр.) : [монографія] / Віктор Якович Ревегук. – Полтава, 2014. – 407 с. : фот. – Бібліогр.: с. 393–406.

57. **Ситник, О.** Проблеми українського державотворення періоду 1917–1921 років : причини поразки нац.-визвольних змагань крізь призму очевидців та сучас. дослідників / О. Ситник // Українознавчий альманах / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2013. – Вип. 13. – С. 138–145. – Бібліогр.: 24 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2013_13_22 (дата звернення: 21.02.17).

У статті проаналізовано проблеми українського державотворення періоду 1917–1921 рр. в крізь призму причин поразки тогочасних національно-визвольних змагань. Серед іншого, значну увагу надано характеристиці даної проблематики, що міститься в спадщині Д. Донцова та інших мислителів і діячів тієї доби.

58. **Скальський, В.** Українське суспільство у 1917 – на початку 1918 рр.: стан, настрої, очікування / Віталій Скальський // Історія України. – 2012. – Черв. (№ 21/22). – С. 12–15.

59. **Сокур, Л. А.** Процес українізації діловодства як елемент державної політики в Україні періоду національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. / Л. А. Сокур // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Серія історична та філологічна : наук. зб. / Кам'янець-Поділ. держ. ун-т, Всеукр. т-во Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2015. – Вип. 11. – С. 146–151. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ioisn_2015_11_25 (дата звернення: 21.03.17).

У статті висвітлено проблему формування державної політики в Україні періоду національно-визвольних змагань (1917–1921 рр.); розглянуто питання українізації діловодства як елемента державної політики, внесок українських урядів у процес українізації діловодства; проаналізовано здобутки українських національних урядів та у роки минулого у цій сфері.

60. **Солдатенко, В. Ф.** Українські партії революційної доби і формування національно-політичної ідентичності громадян (1917–1918 рр.) / В. Ф. Солдатенко // Гілея: науковий вісник : зб. наук. пр. / Укр. акад. наук, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2015. – Вип. 99. – С. 7–21. – Бібліогр.: 43 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_99_3 (дата звернення: 21.03.17).

Висвітлено вплив діяльності українських партій революційної доби на визрівання масової свідомості громадян України і визначення їхніх суспільних орієнтацій, національної і політичної ідентичності.

61. **Соляр, І. Я.** Ідея злуки УНР і ЗУНР на переломі 1918–1919 гг. в програмах і діяльності українських політичних партій / Ігор Соляр // Галичина : наук. і культур.-просвіт. краєзнав. часопис / Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2014. – № 25/26. – С. 88–91. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nikp_2014_25-26_11 (дата звернення: 19.04.17).

У статті на основі архівних документів, матеріалів періодичної преси, спогадів проаналізовано консолідаційні зусилля українських політичних партій Галичини та Наддніпрянщини наприкінці 1918 – на початку 1919 рр. Окреслено аспекти українського

державотворення, здебільшого, залишилися поза увагою сучасних науковців або ж розглядалися в контексті значно ширших проблем.

62. Українська революція, 1917–1921 рр. на Придніпров'ї : зб. док. і матеріалів / Держ. арх. Дніпропетров. обл. ; [ред. Н. Л. Юзбашева ; уклад.: Ю. Г. Пахоменков, Н. Л. Юзбашева]. – Дніпро : Ліра, 2016. – 370 с. – Бібліогр.: с. 361–370.

Документи збірника відображають процес українського національного державотворення на Придніпров'ї в 1917–1921 рр. У виданні представлено документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, державних архівів Дніпропетровської і Запорізької областей, матеріали періодики.

63. Українська революція 1917–21 [Електронний ресурс] // Український інститут національної пам'яті : [офіц. портал]. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/page/ukrainska-revolutsiya-1917-21> (дата звернення: 18.04.17). – Назва з екрана.

64. Футулуйчук, Д. Д. Етапи становлення армії УНР (1917–1918 рр.): спроба ретроспективного аналізу / Д. Д. Футулуйчук // Наук.-інформ. вісн. Івано-Франків. ун-ту права ім. Короля Данила Галицького / Івано-Франків. ун-т права ім. Короля Данила Галицького. – Івано-Франківськ, 2011. – № 4. – С. 46–54. – Бібліогр.: 33 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2011_4_11 (дата звернення: 19.04.17).

У статті на основі аналізу історичних документів та наукової літератури показано особливості становлення армії УНР.

65. Цепенда, І. Українська націонал-демократія в Листопадовій 1918 року національно-демократичній революції на західноукраїнських землях / Ігор Цепенда, Микола Кугутяк // Галичина : наук. і культур.-просвіт. краєзнав. часопис / Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2014. – № 25/26. – С. 21–39. – Бібліогр.: с. 38–39. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nikp_2014_25-26_5 (дата звернення: 18.04.17).

У статті розкрито роль і місце Української національно-демократичної партії в підготовці та здійсненні національно-демократичної революції 1918 р. на західноукраїнських землях.

66. Шабельніков, В. І. Українська революція 1917–1920 рр. і національні меншини / В. І. Шабельніков // Історія і політол. дослідж. – 2013. – № 3. – С. 180–186. – Бібліогр.: 27 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Iipd_2013_3_25 (дата звернення: 21.03.17).

У статті в історичному аспекті розглянуто формування етнонаціональної політики різними урядами доби української державності 1917–1920 рр., часткову реалізацію прав національних меншин, їх ставлення до основних питань Української революції на всіх етапах її розвитку. Відзначено позитивні результати та негативні прояви етнонаціональної політики Центральної Ради та Директорії УНР, виявлено особливості національного питання після встановлення радянської форми державності.

67. Шевченко, В. До питання про українізацію доби визвольних змагань і відродження національної державності та соборності (1917–1921 рр.) / В. Шевченко // Україна у світовій історії. – 2014. – № 4. – С. 108–122. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2014_4_11 (дата звернення: 21.03.17).

У статті розглянуто проблеми відродження національної державності й соборності України як одного з пріоритетних напрямів політики українізації в 1917–1921 рр. Розкрито діяльність Української Центральної Ради, яка започаткувала цей процес, вперше ввела у вжиток сам термін «українізація», обґрунтувала і почала здійснювати основні її напрямки. Гетьманат, який у кінці квітня 1918 р. змінив УЦР та УНР, здійснив ряд заходів, що сприяли продовженню українізації, в тому числі щодо розвитку певних національних інституцій народу, його мови, освіти, науки, культури.

Розбудова держави та її соборність були в центрі уваги і створеної в листопаді 1918 р. Директорії та відновленої нею в кінці 1918 р. УНР.

68. **Шкільник, М.** Україна у боротьбі за державність в 1917–1921 рр. : спомини і роздуми / Михайло Шкільник ; упоряд. Владислав Верстюк. – Київ : КЛЮ, 2016. – 511 с.

69. **Яровий В. Г.** Галицькі збройні формування у боротьбі за державність Української Народної Республіки (січень 1917 – грудень 1918 рр.) / В. Г. Яровий, П. П. Ткачук // Військ.-наук. вісн. : зб. наук. пр. / Акад. сухопут. військ ім. гетьмана П. Сагайдачного. – Львів, 2012. – Вип. 17. – С. 154–165. – Бібліогр.: 21 назва. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnv_2012_17_16 (дата звернення: 18.04.17).

Досліджено роль та місце галицьких збройних формувань у боротьбі за ствердження підвалин державності Української Народної Республіки. Визначено провідну роль Українських січових стрільців як основної військової компоненти Центральної Ради та Директорії.

II. КУЛЬТУРА І ДУХОВНЕ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ 1917–1921 рр.

70. **Артеменко, О. О.** Українське селянство і національний православно-церковний рух у період революції 1917–1920 рр. / О. О. Артеменко // Український селянин : зб. наук. пр. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, Черкас. держ. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2014. – Вип. 14. – С. 132–137. – Бібліогр.: 43 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrasel_2A014_14_50 (дата звернення: 11.04.17).

Висвітлено місце і роль українського селянства в православно-церковному русі періоду національної революції 1917–1921 рр.

71. **Баклашова, Т. М.** Визначення змісту викладання історії Української революції 1917–1921 рр. у вищій школі як фактор формування історичної пам'яті / Т. М. Баклашова // Гілея: науковий вісник : зб. наук. пр. / Укр. акад. наук, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2016. – Вип. 112. – С. 25–29. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_112_7 (дата звернення: 11.04.17).

Розглянуто зміст викладання історії Української революції 1917–1921 рр. у вищій школі з точки зору політики формування історичної пам'яті. Визначено місце історії Української революції в структурі сучасної історичної пам'яті суспільства та держави. Зроблено висновок, що застосування сучасних європейських методологічних принципів може забезпечити формування соціально необхідних компетентностей особистості.

72. **Баханов, К. О.** Становлення змісту шкільного курсу історії України під час Української революції 1917–1921 рр. / К. О. Баханов // Історія та правознавство. – 2015. – № 13/14. – С. 2–3.

Автор статті подає дидактичні відомості щодо змісту шкільного курсу історії України під час Української революції 1917–1921 рр.

73. **Березівська, Л. Д.** Державна політика стосовно диференціації організації та змісту шкільної освіти в період національно-демократичної революції в Україні (1917–1920) / Л. Д. Березівська // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2011 рік : інформ. вид. / НАПН України, Ін-т педагогіки НАПН України. – Київ, 2012. – С. 72.

74. **Березівська, Л. Д.** Диференціація навчання як форма індивідуального підходу до дитини у працях українських педагогів (1917–1920 роки) / Лариса Березівська // Рідна шк. – 2011. – № 8/9. – С. 75–80.

75. **Березівська, Л. Д.** Ідеї індивідуалізації та диференціації навчання у Проекті єдиної школи в Україні (1917–1919) / Л. Д. Березівська // Пед. освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. пр. / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, Ін-т проблем виховання НАПН України. – Київ, 2011. – № 1. – С. 4–9.

76. **Березівська, Л.** Ідея національно-патріотичного виховання школярів у добу Української революції: за матеріалами журналу «Вільна українська школа» (1917–1920) / Лариса Березівська // Рідна шк. – 2016. – № 1. – С. 57–62. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://lib.iitta.gov.ua/106919/1/statya_berezivska.pdf (дата звернення: 18.04 17).

У статті розкрито ідеї українських педагогів, освітян щодо національно-патріотичного виховання школярів на сторінках журналу «Вільна українська школа» (1917–1920) задля їх осмислення в сучасному освітньому і виховному просторі. Аналіз матеріалів журналу засвідчив, що на основі опанування зарубіжного досвіду, критичного переосмислення успадкованої денационалізованої системи виховання в умовах відсутності української школи в Російській імперії українські педагоги розмірковували над суттю понять «національне виховання», «національно-патріотичне виховання».

77. **Березівська, Л. Д.** Державно-громадське реформування шкільної освіти в період Української національно-демократичної революції (1917–1920) / Л. Д. Березівська // Реформи шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: документи, матеріали і коментарі : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. : хрестоматія / Л. Д. Березівська ; МОНмолодьспорту України, Ін-т педагогіки НАПН України. – Луганськ, 2011. – С. 75–186.

Друга частина навчального посібника містить документи і матеріали до курсу «Історія педагогіки», що відображають організаційні аспекти й процесуально-змістові складові реформування шкільної освіти в період Української національно-демократичної революції (1917–1920) у контексті соціально-економічних, суспільно-політичних, а особливо – педагогічних причин.

78. **Березівська, Л. Д.** Державно-громадське реформування шкільної освіти в період Української національно-демократичної революції (1917–1920) / Л. Д. Березівська // Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : монографія / Л. Д. Березівська ; Ін-т педагогіки. – Київ, 2008. – С. 85–152.

Зі змісту: [Підрозд.] 2.1 : Шкільна реформа як засіб створення єдиної демократичної національної школи в добу Центральної Ради. – С. 85–103 ; [Підрозд.] 2.2 : Реформаторські процеси у галузі шкільної освіти в період гетьманату П. П. Скоропадського. – С. 103–122 : табл. ; [Підрозд.] 2.3 : Шкільне реформування за часів Директорії як продовження освітньої політики Центральної Ради. – 122–152 : табл.

79. **Березівська, Л. Д.** Проект єдиної школи в Україні про дванадцятирічну загальну середню освіту (1917–1920 рр.) / Л. Д. Березівська // Педагогіка і психологія. Вісн. НАПН України. – 2017. – № 1. – С. 77–84. – Бібліогр.: 10 назв.

Розкрито основні положення концепції дванадцятирічної загальної середньої освіти у створеному в добу Української революції (1917–1921 рр.) Проекті єдиної школи в Україні, що міг сприяти розвитку національної демократичної школи. Аргументовано, що аналізований документ є цінним джерелом з історії національної освіти.

80. **Березівська, Л. Д.** Реформування шкільної освіти в період Української національно-демократичної революції (1917–1920): історіографія питання / Лариса Березівська // Обрії. – 2011. – № 2. – С. 10–12.

81. **Березівська, Л. Д.** Статут єдиної школи (1919) як проект розвитку шкільної освіти в Україні на основі диференційованого підходу / Лариса Березівська // Шлях освіти. – 2011. – № 2. – С. 34–37.

82. **Боротьба за українську школу в період визвольних змагань українського народу (1917–1920)** // Нариси історії українського шкільництва (1905–1933) : навч. посіб. / за ред. О. В. Сухомлинської. – Київ, 1996. – С. 79–120.

Зі змісту: §1: Освітня політика українських урядів у 1917–1920 рр. / [С. М. Філонеко]. – С. 79–88 ; §2: Проблеми національної освіти на сторінках часопису «Вільна українська школа» / [С. М. Філонеко]. – С. 88–120.

83. **Буравченко, Д. А.** Культурно-мистецьке відродження в часи Української революції: місце і роль громадської ініціативи (1917–1920 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук : [спец.] 07.00.01 «Історія України» / Буравченко Дмитро Анатолійович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2011. – 16 с.

84. **Буравченко, Д.** Громадська ініціатива в культурно-мистецькому житті України доби Центральної Ради (образотворче мистецтво, музейна справа, охорона історичних пам'яток) / Д. Буравченко // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 рр. : зб. наук. пр. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України НАН України. – Київ, 2010. – Вип. 5. – С. 315–337. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pviu_2010_5_15 (дата звернення: 19.04.17).

Розглянуто зрушення, що відбувалися в образотворчому мистецтві та споріднених із ним галузях культурного життя – музейній справі та охороні історичних пам'яток – на першому етапі Української революції в контексті громадської активності української інтелігенції.

85. **Венцева, Н. О.** Реорганізація вищої педагогічної школи України в 1917–1918 рр. / Н. О. Венцева // Зб. наук. пр. Бердян. держ. пед. ун-ту. Серія: Педагогічні науки / Бердян. держ. пед. ун-т. – Бердянськ, 2013. – № 2. – С. 15–20. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpbdpu_2013_2_5 (дата звернення: 18.04.17).

86. **Гандзюк, В.** Освітня реформа на Поділлі в добу Гетьманату (за матеріалами газет 1918 року) / Віталій Гандзюк // Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи. – 2016. – № 9/10. – С. 135–139. – Бібліогр.: 2 назви.

У статті досліджено газетну періодику Поділля, що виходила в добу Гетьманату (1918 року) і висвітлювала перебіг освітньої реформи на теренах краю. Зокрема, розглянуто перші кроки гетьманського уряду на шляху до створення початкових шкіл, забезпечення їх україномовною літературою, розвиток позашкільної освіти, влаштування курсів із підвищення кваліфікації вчителів.

В дослідженні увагу присвячено публікаціям у місцевій пресі про знаменну подію в історії України – відкриття 1918 р. Кам'янець-Подільського державного університету, призначення ректором відомого церковного, громадського діяча, історика Івана Огієнка. Здійснено аналіз періодичних видань Поділля, в яких друкувалися не лише офіційні урядові, законодавчі акти, а й виступи місцевої інтелігенції, всебічна інформація культурологічного характеру.

87. **Гордійчук, О.** Діяльність видавництв по забезпеченню навчальною літературою загальноосвітніх шкіл в період гетьманату П. Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.) / О. Гордійчук // Часопис української історії / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка – Київ, 2014. – Вип. 30. – С. 57–62. – Бібліогр.: 26 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ChasUkr_2014_30_9 (дата звернення: 18.04.17).

На основі аналізу архівних документів і наукових публікацій у дослідженні зроблено спробу висвітлити діяльність видавництв у справі забезпечення загальноосвітніх шкіл Наддніпрянської України підручниками та посібниками в період Гетьманату П. Скоропадського. Проаналізовано передумови створення та організаційні засади видавництв, які діяли в період Гетьманату П. Скоропадського у квітні – грудні 1918 р., розкрито особливості становлення видавничої мережі та охарактеризовано її структуру, виявлено провідні видавництва.

88. **Грабовська, Г. М.** Організаційно-правові засади розвитку освіти в період української національної революції 1917–1921 рр.: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : [спец.] 12.00.01 «Теорія та історія держави і права» / Г. М. Грабовська ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2010. – 20 с.

Висвітлено питання організаційно-правових аспектів розвитку освіти України в 1917–1921 рр. Доведено, що в Україні у період української національної революції 1917–

1921 рр. створено національну систему освіти, де важливу роль відіграє виховання, а навчання у школі максимально наближається до життя, що формує теоретичні основи та виробляє практичні навички в учнів. Зазначено, що державні органи управління освіти сприяють розвитку національної освіти загалом і налагодженню управлінської системи на місцевому рівні. Визначено, що функціонування сфери освіти базується тільки на правових засадах. Здійснено класифікацію й аналіз юридичних джерел, на базі яких обгрунтовано функціонування системи освіти України в 1917–1921 рр.

89. **Гупан, Н.** Здійснення диференціації у змісті шкільних навчальних книг доби Української революції / Н. Гупан // Рідна шк. – 2012. – № 10. – С. 53–56. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2012_10_16 (дата звернення: 21.03.17).

Висвітлено основні питання диференціації навчання засобами шкільних підручників у період 1917–1920-х рр. Відображено тенденції розвитку українського підручникотворення, що були пов'язані зі змінами в освіті за умов національної революції. Досліджено особливості та напрями диференціації, зокрема за мовними та соціальними ознаками. Зазначено, що в добу Української революції утверджувалась диференціація у змісті навчальних книг з українознавчих предметів, які раніше не включались до шкільної програми. Підкреслено, що водночас зберігалась диференціація у змісті навчальних книг, що сформувалась у дореволюційний період, зокрема, орієнтація підручників на конкретну категорію учнів.

90. **Давва, В. В.** Питання української національної культури в політиці революційних урядів у 1917–1920 рр. / В. В. Давва // Культура України : наук. зб. / Харк. держ. акад. культури. – Харків, 2014. – Вип. 46. – С. 119–127. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ku_2014_46_16 (дата звернення: 14.02.17).

Розглянуто особливості та пріоритетні напрями політики українських урядів 1917–1920 рр. у питанні національної культури.

91. **Данилевська, О.** Утвердження державного статусу української мови за доби Української революції 1917–1920 років / Оксана Данилевська // Історія і суспільствознавство в шк. України: теорія та методика навчання. – 2011. – № 4. – С. 41–47.

92. **Дем'янюк, О.** Діяльність осередків «Просвіти» в добу Директорії УНР (1918–1921 рр.) / Олександр Дем'янюк // Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія: Історичні науки. – 2016. – № 3. – С. 22–27. – Бібліогр.: 20 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21ST (дата звернення: 19.04.17).

У статті проаналізовано діяльність осередків «Просвіти» впродовж доби Директорії УНР, визначено основні напрями культурно-освітньої роботи філій просвітянського товариства в різних регіонах Української держави, сформульовано роль, визначено місце діячів «Просвіти» в державотворчих процесах під час Української революції.

93. **Дербак, А. П.** Досвід державного впливу на процес духовного відродження українського народу в добу революційних перетворень 1917–1920 років / А. П. Дербак // Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Серія: Філософія / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2015. – № 4. – С. 13–18. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaduph_2015_4_4 (дата звернення: 21.03.17).

Розглянуто систему заходів, що вживалися в добу революційних перетворень 1917–1920 рр. задля духовного відродження України, оцінено їх результативність та можливості використання тодішнього досвіду в умовах сучасних реалій національного буття українського народу. У період національно-визвольної боротьби було закладено основи державної національної системи освіти, науки, мистецтва, кінематографії,

видавничої та бібліотечної справи, здійснено суттєві перетворення в інших сферах. Усе це справило суттєвий вплив на національно – культурне відродження українського народу та подальший розвиток його духовного життя.

94. Диференційований підхід в історії української школи (кінець XIX – перша третина XX ст.) : монографія / [Сухомлинська О. В., Дічек Н. П., Березівська Л. Д. та ін.] ; НАПН України, Ін-т педагогіки. – Київ, 2013. – С. . – Текст монографії доступний в Інтернеті: http://lib.iitta.gov.ua/2362/1/13-01_Монографія.pdf (дата звернення: 13.06.17).

Зі змісту: Розд. 2 : Ідеї про диференційований підхід в українській школі доби визвольних змагань (1917–1920) / Л. Д. Березівська, Н. М. Гупан. – С. 246–289 ; [Підрозд.] 2.1 : Державна політика українських урядів щодо диференціації організації і змісту шкільної освіти / Л. Д. Березівська. – С. 246–270. – Бібліогр.: 17 назв ; [Підрозд.] 2.2 : Диференційований підхід у змісті шкільних навчальних книг / Н. М. Гупан. – С. 270–289. – Бібліогр.: 19 назв.

95. Жванко, Л. М. Соціальний захист дітей в часи української революції: доба Гетьманату Павла Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.) / Л. М. Жванко // Наук. пр. іст. ф-ту Запоріз. нац. ун-ту : зб. наук. пр. / Запоріз. нац. ун-т. – Запоріжжя : Просвіта, 2013. – Вип. 36. – С. 121–130. – Бібліогр.: 92 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2013_36_22 (дата звернення: 14.02.17).

На підставі використання широкої джерельної бази проаналізовано основні напрямки допомоги дітям-сиротам за доби правління Павла Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.). Виокремлено основні проблеми, з якими зіткнулася центральна та місцева влада самоврядування у царині опікування неповнолітніх, прорахунки під час її хподолаання, окремі успішні акції.

96. Зінченко, А. Кирило-Методіївське братство 1918–1920 рр. в українському церковному русі / Арсен Зінченко // Українознавство. – 2016. – № 4. – С. 97–102. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2016_4_14 (дата звернення: 11.05.17).

97. Зінченко, А. Переклади богослужбової літератури українською мовою у 1919–1921 рр. / Арсен Зінченко // Українознавство. – 2016. – № 2. – С. 147–156. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2016_2_13 (дата звернення: 11.05.17).

98. Капелюшна, М. В. Висвітлення в історико-правових дослідженнях законодавчого забезпечення мовної політики за доби Української революції 1917–1921 рр. / М. В. Капелюшна // Вісн. Акад. праці і соц. відносин Федерації профспілок України. Серія: Право та державне управління : наук. зб. / Акад. пр. і соц. відносин. – Київ : Сталь, 2013. – № 1. – С. 23–29. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VAPSV_pdu_2013_1_6 (дата звернення: 14.02.17).

У статті здійснено історіографічний огляд публікацій істориків права, присвячених дослідженню законодавчих процесів у сфері мовного реформування в Україні революційного періоду 1917–1921 рр., охарактеризовано тенденції та особливості висвітлення проблеми радянськими правознавцями, науковцями діаспори та сучасними вітчизняними вченими. Особливу увагу звернено на малодосліджені аспекти проблеми та з'ясування спільного і відмінного при здійсненні мовної політики Центральною Радою, Гетьманатом П.Скоропадського, Директорією УНР, Західно-Українською Народною Республікою.

99. Кобельський, Д. В. Історична проза на тему «козацтва» у зібраннях університетської бібліотеки та її роль у подіях Української революції 1917–1921 рр. / Д. В. Кобельський // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2016. – Т. 21, Вип. 2. – С. 57–65. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_bbk_2016_21_2_5 (дата звернення: 21.03.17).

У статті висвітлено видання історичної прози про козацтво, що містяться в фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова та їх вплив на події Української революції 1917–1921 рр. Окреслено причини популярності художніх творів про козацтво, виявлено фактори використання ідеї козацтва в боротьбі за владу в Україні 1917–1921 рр.

100. **Крик, Н. В.** Українізація школи та проблема навчальної літератури в період Гетьманату П.Скоропадського / Н. В. Крик // Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Історичні науки / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2014. – Вип. 7. – С. 369–377. – Бібліогр.: 34 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkpnui_2014_7_36 (дата звернення: 19.04.17).

На основі аналізу архівних документів і наукових публікацій у дослідженні зроблено спробу висвітлити проблему забезпечення українських шкіл підручниками та посібниками в період Гетьманату П. Скоропадського. З'ясовується роль Міністерства народної освіти в справі організації видання шкільних підручників і посібників в Українській державі. Проаналізовано передумови створення та організаційні засади видавництва, які діяли в період Гетьманату.

Розкрито особливості становлення видавничої мережі та охарактеризовано її структуру, виявлено провідні видавництва. Зазначено, що стан українських шкіл безпосередньо залежав від забезпечення їх необхідними підручниками, посібниками та відповідним приладдям, без яких не могла існувати шкільна освіта. Проаналізовано кадровий склад видавничої галузі, специфіку його формування та систему підготовки. З'ясовано вплив влади на зміст, соціальне призначення та тематику книжкової продукції. Показано вплив українізації на діяльність видавництва.

101. **Кулик, Н.** Битва за мову, або заключний акорд освітньої революції / Наталія Кулик // Освіта України. – 2017. – 7 серп. (№ 30). – С. 14–15.

У статті висвітлено питання українізації шкільної освіти. У часи Директорії на чолі з Володимиром Винниченком діяльність прихильників тотальної українізації шкільної освіти була надзвичайно активною. З усіх революційних режимів саме Директорія найбільш жорстоко і радикально проводила освітню політику українізації шкільної освіти.

102. **Кулик, Н.** Вони були першими / Наталія Кулик // Освіта України. – 2017. – 17 лип. (№ 27). – С. 14–15.

Про роботу Першого Генерального секретаріату Центральної ради освіти, який здійснив перші – найважливіші – державні кроки у справі українізації навчальних закладів.

103. **Кулик, Н.** Лагідна українізація / Наталія Кулик // Освіта України. – 2017. – 24 лип. (№ 28). – С. 14–15.

У статті висвітлено питання українізації загальноосвітніх шкіл за часів виборювання державності (1917–1921 рр.). В цей час на ниві розбудови української школи вдалося досягти найбільш значних успіхів.

104. **Купрійчук, В.** Вплив товариств «Просвіта» на державотворчі процеси гуманітарного розвитку доби української національної революції (1917–1920 рр.) / В. Купрійчук // 36 наук. пр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2013. – Вип. 1. – С. 207–217. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2013_1_22 (дата звернення: 19.04.17).

У статті детально розкрито вплив товариств «Просвіта» на державотворчі процеси гуманітарного розвитку доби української національної революції (1917–1920 рр.). Проаналізовано основні напрями та шляхи формування та реалізації державної політики в гуманітарній сфері, акцентується увага на необхідності творчого використання тодішнього досвіду в сьогоденній практиці.

105. **Купрійчук, В. М.** Гуманітарна політика українських урядів у добу національної революції (1917–1920 рр.) : монографія / Василь Михайлович Купрійчук ;

Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2014. – 377 с. – Бібліогр.: С. 320–377.

У монографії на основі широкого масиву документальних джерел, насамперед архівних, здійснено спробу системного аналізу розвитку гуманітарної політики українських урядів у добу національної революції 1917–1920 рр. Розглянуто державно-управлінський вплив Української Центральної Ради, Гетьманату та Директорії УНР на національно-гуманітарний розвиток Української Народної Республіки, Української Держави, Західноукраїнської Народної Республіки, аналізується позитивний та негативний досвід гуманітарної політики різних форм української держави 1917–1920 рр. в контексті проблем гуманітарного розвитку сучасної України.

106. Купрійчук, В. М. Трансформаційні перетворення системи державного управління в галузі культури в добу Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 р.) / В. М. Купрійчук // Державне управління: теорія та практика / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2013. – № 1. С. 1–7. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2013_1_4 (дата звернення: 19.04.17).

У статті проаналізовано проблематику та стан розвитку системи державного управління в галузі культури у роки існування Центральної Ради. Обґрунтовано роль управлінської парадигми у формуванні культурного будівництва в добу українського державотворення 1917–1920 рр.

107. Купрійчук, В. Українська преса 1917–1920 років як джерело вивчення державотворчих процесів гуманітарного розвитку в добу національної революції / В. Купрійчук // Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2012. – Вип. 1. – С. 258–265. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2012_1_32 (дата звернення: 19.04.17).

У статті розглянуто періодику України як масове історичне джерело дослідження гуманітарного розвитку періоду Української революції 1917–1920 рр. Досліджено загальні тенденції формування і функціонування газетної періодики України в період Центральної Ради, Гетьманату, Директорії УНР, проаналізовано тематику і зміст опублікованих матеріалів періодичних видань.

108. Купрійчук, В. М. Управлінські засади реалізації державної політики щодо розвитку гуманітарної сфери в добу української національної революції 1917–1920 рр. / В. М. Купрійчук // Публічне управління та митне адміністрування : наук. зб. / Ун-т митної справи та фінансів. – Дніпропетровськ, 2015. – № 2. – С. 14–20. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamcudu_2015_2_4 (дата звернення: 19.04.17).

109. Кучеров Г. Г. Роль сільських «Просвіт» Подільської губернії у розвитку театрального мистецтва (1917–1918 рр.) / Г. Г. Кучеров, В. Й. Жезицький // Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Історичні науки / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2015. – Вип. 8. – С. 419–430. – Бібліогр.: 35 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkpnuui_2015_8_45 (дата звернення: 19.04.17).

У статті проаналізовано проблеми становлення та розвитку театрального мистецтва на Поділлі у контексті діяльності сільських «Просвіт» протягом 1917–1918 років. Особливу увагу у статті приділено дослідженню взаємодії сільських «Просвіт» і місцевих адміністрацій Подільської губернії періоду держави П. Скоропадського.

110. Куц О. До проблеми українського національного відродження в добу визвольних змагань (1917–1918 рр.) / О. Куц // Наук. зап. Ін-ту політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України / Ін-т політ. та етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України. – Київ, 2010. – Вип. 4. – С. 302–308. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2010_4_23 (дата звернення: 19.04.17).

У статті розглянуто проблему українського національного відродження в добу визвольних змагань 1917–1918 рр. Основну увагу приділено двом аспектам цього процесу – розвитку пам'яткоохоронного руху і становленню національної системи вищої художньої освіти.

111. **Лебідь І. Ю.** Історичні умови розвитку системи освіти в Україні (1917–1918 рр.) / І. Ю. Лебідь // Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Ін-т пед. НАПН України. – Кам'янець-Подільськ : Медобори – 2006, 2011. – Вип. 9. – С. 58–62. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2011_9_11 (дата звернення: 19.04.17).

У статті зроблено спробу проаналізувати процес розвитку освітньої системи в Україні в період Центральної Ради.

112. **Литовський, Д. В.** Діяльність всеукраїнської учительської спілки за перебування при владі радянських урядів у 1917–1921 роках / Д. В. Литовський // Зб. наук. пр. [Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди]. Серія: «Історія та географія» / Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. – Харків : Прапор, 2011. – Вип. 40. – С. 108–111. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ist_2011_40_26 (дата звернення: 18.04.17).

У статті досліджено діяльність та особливості відносин Всеукраїнської учительської спілки з радянськими урядами. Проаналізовано зміни в становищі українського вчительства, особливості його ставлення до більшовицького режиму. Висвітлено головні причини, процес реорганізації і ліквідації найбільшого професійного об'єднання українських педагогів.

113. **Литовський, Д. В.** Утворення та діяльність російських учительських союзів на Київщині на початку української національно-демократичної революції 1917–1921 рр. / Д. В. Литовський // Зб. наук. пр. Серія «Історія та географія» / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : Прапор, 2011. – Вип. 41. – С. 131–134. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ist_2011_41_31 (дата звернення: 18.04.17).

У статті досліджено утворення та діяльність професійних учительських організацій російських педагогів на Київщині в період перебування при владі Центральної Ради. Проаналізовано їх досягнення та взаємовідносини з урядом, українськими вчительськими та неукраїнськими громадськими організаціями.

114. **Лозовий, В. С.** Бібліотека Кам'янець-Подільського державного українського університету в добу революції (1918–1920 рр.) / В. С. Лозовий // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. Нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільськ, 2010. – Вип. 2. – С. 206–213. – Бібліогр.: 25 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npkpnuibk_2010_2_23 (дата звернення: 19.04.17).

У статті зроблено спробу висвітлити основні напрямки діяльності бібліотеки Кам'янець Подільського державного українського університету і показати її значення для національного відродження в період революції 1918–1920 рр.

115. **Лозовий, В. С.** Поширення культу Тараса Шевченка як складова формування української національної ідентичності в період революції 1917–1921 рр. / В. С. Лозовий. // Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Історичні науки / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2015. – Вип. 8. – С. 340–347. – Бібліогр.: 22 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkpnuui_2015_8_35 (дата звернення: 19.04.17).

У статті проаналізовано процес поширення українським національно-визвольним рухом культу Тараса Шевченка в революційну добу 1917–1921 рр. Після Лютневої революції 1917 р. та створення Центральної Ради у численних статтях, відогздах, промовах фактично завжди згадуються герої та героїчне минуле, відомі постаті української історії.

Передусім звернено увагу на найбільш впізнаваному та знаковому історичному діячеві – Тарасові Шевченкові. Він уособлював прагнення народу до свободи та державності. Його визнавали духовним батьком народу. З'ясовано, що в період революції 191–1921 рр. українським національно-визвольним рухом активно пропагувався та використовувався культ Тараса Шевченка як пророка, як батька народу, як співця волі. Постать Тараса була вагомим складовою формування національної ідентичності, боротьби за свободу та державність України.

116. **Маньківська, Т. О.** Політика радянської влади по відношенню до вчительства в 1917–1921 роках (за матеріалами Слобожанського регіону) / Т. О. Маньківська // 36. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Серія: «Історія та географія» / Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2012. – Вип. 44. – С. 134–138. – Бібліогр.: 20 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znphnpu_ist_2012_44_33 (дата звернення: 19.04.17).

У статті досліджено основні заходи більшовицьких урядів, спрямовані на врегулювання становища вчителів Слобожанщини. Розкрито особливості взаємовідносин між учительством даного регіону та радянською владою.

117. **Маньківська, Т. О.** Українізація шкіл і вчительство на Слобожанщині у 1917–1918 роках / Т. О. Маньківська // Наука. Релігія. Суспільство / Ін-т проблем штуч. інтелекту, Голов. упр. взаємодії з громадськістю та у справах національностей і релігій Донец. обл. держ. адмін. – Донецьк, 2012. – № 4. – С. 41–45. – Бібліогр.: 25 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrs_2012_4_9 (дата звернення: 19.04.17).

Проаналізовано ставлення вчительства до українізації середніх та початкових шкіл, запровадженої українськими національними урядами. Розкрито проблему підготовки учительських кадрів на Слобожанщині за умов створення української школи у 1917–1918 рр.

118. **Маньківська, Т. О.** Учительство Харківщини в період української національно-демократичної революції (1917–1921 рр.) / Т. О. Маньківська // Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2011. – Вип. 41. – С. 140–143. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znphnpu_ist_2011_41_33 (дата звернення: 18.04.17).

У статті досліджено становище вчительства на Харківщині у 1917–1921 роках. Проаналізовано проблеми професійної організації, соціального та матеріального забезпечення педагогів даного регіону в період Української національно-демократичної революції.

119. **Марчук, М. В.** Освітня складова політики ЗУНР / М. В. Марчук // Галичина : наук. і культур.-просвіт. краєзнав. часопис / Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2014. – № 25/26. – С. 145–148. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nikp_2014_25-26_17 (дата звернення: 19.04.17).

У статті досліджено національне відродження в освітній галузі в період існування ЗУНР. Автором охарактеризовано освітню політику уряду ЗУНР і вплив на неї подій на Наддніпрянській Україні.

120. **Матвієнко, Н.** Освітня політика українських урядів в революційні часи (1917–1920 рр.): новітня історіографія / Н. Матвієнко // Етнічна історія народів Європи : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2013. – Вип. 39. – С. 145–148. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2013_39_26 (дата звернення: 18.04.17).

У статті розглянуто історіографічний аспект політики національних урядів у галузі освіти в період Української революції 1917–1920 рр.

121. **Мельник Е. М.** Становлення національної початкової і середньої школи в Україні в добу Української Центральної Ради (березень 1917 р. – квітень 1918 р.)

/ Е. М. Мельник // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2014. – Т. 21. – С. 93–101. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Onkp_2014_21_10 (дата звернення: 19.04.17).

У статті досліджено діяльність Міністерства освіти, органів місцевого самоврядування та громадських організацій України, спрямованих на становлення і розвиток національної загальноосвітньої школи. Її створення відбувалося переважно двома шляхами, через українізацію існуючих освітніх закладах і через відкриття нових шкіл з українською мовою навчання земствами, “Просвітами”, Товариством шкільної освіти, Всеукраїнською спілкою вчителів, кооперативними організаціями.

122. **Мищак, І. М.** Основні напрямки реформування системи освіти на початковому етапі Української революції 1917–1921 років (за матеріалами українських газет 1917 року) / І. М. Мищак // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. / Укр. акад. наук, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2015. – Вип. 93. – С. 36–40. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_93_11 (дата звернення: 18.04.17).

Здійснено аналіз газетних публікацій на початковому етапі Української революції (1917 р.). Визначено основні напрямки реформування системи освіти з метою підвищення її якості та наближення до практичних потреб народного господарства й державного управління.

123. **Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (XX століття)** : навч.-метод. посіб. / [авт. кол.: Сухомлинська О. В., Курило В. С., Березівська Л. Д. та ін. ; за ред. О. В. Сухомлинської, В. С. Курила] ; АПН України, Ін-т педагогіки, ДЗ «Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2010. – 443 с.

У виданні простежено складний, багатогранний процес зародження та діяльності новаторських навчальних закладів різних типів для дітей 7–17 років протягом XX ст. Їх освітньо-виховна діяльність розглянута на тлі соціально-політичних, ідеологічних, культурних та педагогічних чинників, зокрема в добу Української революції 1917–1921 рр.

124. **Періодичні видання доби Української революції 1917–1920 рр.** у науковій бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : бібліогр. покажч. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка ; [уклад.: В. С. Прокопчук, Н. Д. Крючкова, В. Ф. Биковська]. – Кам'янець-Подільський : К-ПНУ ім. Івана Огієнка, 2014. – 33 с.

125. **«Просвіти» Поділля в добу Української революції (1917–1920)** : зб. док. і матеріалів / Хмельниц. гуманітар.-пед. акад., Хмельниц. міськ. орг. Нац. спілки краєзнавців України, Хмельниц. міськ. т-во укр. мови ім. Тараса Шевченка «Просвіта» ; [упоряд. і авт. вступ. ст.: В. Адамський, Б. Кришук]. – Кам'янець-Подільський : Медобори – 2006, 2014. – 571 с.

126. **Рибко, О. С.** Православна Церква на Волині в процесі суспільних перетворень початкового етапу Української революції (1917 рік) / О. С. Рибко // Наук. зап. Серія: Історичне релігієзнавство : зб. наук. пр. / Нац. ун-т «Острозька академія». – Острог, 2013. – Вип. 8. – С. 132–140. – Бібліогр.: 24 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NznuoairD2009_2013_8_15 (дата звернення: 18.04.17).

127. **Романюк Р.** Українська медична періодика Києва доби Української Народної Республіки та Гетьманату (квітень 1917 р. – грудень 1918 р.) / Р. Романюк // Зб. пр. НДІ пресознавства / НАН України, Львів. нац. наук. б-ка України ім. В. Стефаника, НДІ пресознавства. – Львів, 2013. – Вип. 3. – С. 56–67. – Бібліогр.: 40 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZPNDZP_2013_3_6 (дата звернення: 18.04.17).

Висвітлено особливості функціонування і тематичного наповнення українських медичних пресодруків Києва в період існування української державності.

128. **Сірополко, С. О.** Завдання нової школи / С. О. Сірополко // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. – Кам'янець-Подільськ, 2013. – Вип. 3. – С. 274–282. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npkpnuibk_2013_3_49 (дата звернення: 18.04.17).

129. **Сорочан, Н. А.** Діяльність Харківського губернського земства в справі управління освітою і культурою за часів українських національних урядів (березень 1917 року – грудень 1918 року) / Н. А. Сорочан // Зб. наук. пр. [Харків. нац. пед. у-ту ім. Г. С. Сковороди]. Серія: «Історія та географія» / Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2011. – Вип. 40. – С. 100–104. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znphnpu_ist_2011_40_24 (дата звернення: 18.04.17).

У статті досліджено зміни в структурі та кадровому складі відділу народної освіти Харківської губернської земської управи, основні напрями діяльності та роль земства в реалізації освітньої політики українських урядів на Харківщині у 1917–1918 роках.

130. **Телячий, Ю.** Активізація літературної критики в період Української революції (1917–1921 рр.) / Ю. Телячий // Філологічний дискурс : зб. наук. пр. / Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка Нац. акад. наук України, Хмельниц. гуманітар.-пед. акад. – Хмельницький, 2016. – Вип. 3. – С. 187–196. – Бібліогр.: 23 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/fild_2016_3_23 (дата звернення: 18.04.17).

131. **Телячий, Ю. В.** Активізація українського мистецтвознавства як складової культуротворчого процесу революційної доби (1917–1921 рр.) / Ю. В. Телячий // Актуальні питання мистецької педагогіки : зб. наук. пр. / Хмельниц. гуманітар.-пед. акад. – Хмельницький, 2016. – Вип. 5. – С. 111–120. – Бібліогр.: 55 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmp_2016_5_24 (дата звернення: 18.04.17).

У статті охарактеризовано розвиток українського мистецтвознавства, важливої складової культуротворчого процесу в революційні часи (1917–1921 рр.). Визначено вплив національно-культурного відродження на українське мистецтво загалом та мистецтвознавчу сферу зокрема. Виокремлено актуальні проблеми розвитку мистецького життя в часи УЦР, гетьманату Павла Скоропадського, Директорії УНР, систематизовано найбільш важливі результати в галузях українського мистецтвознавства й мистецтвознавчої критики.

Встановлено особистий внесок у розвиток вітчизняної мистецтвознавчої науки таких дослідників, як Д. Антонович, М. Біляшівський, М. Голубець, Ф. Ернст, Г. Лукомський, М. Макаренко, В. Модзалевський, М. Петров, Г. Павлуцький, В. Січинський, М. Сумцов, С. Таранушенко, К. Широцький, Ф. Шміт, В. Щербаківський, Д. Щербаківський та ін.

132. **Телячий, Ю. В.** Діяльність української інтелігенції в галузі видавництва художньої літератури (1917–1921 рр.): до історіографії проблеми / Ю. В. Телячий // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. – Кам'янець-Подільськ, 2015. – Вип. 4. – С. 67–71. – Бібліогр.: 30 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npkpnuibk_2015_4_11 (дата звернення: 18.04.17).

У статті охарактеризовано стан вивчення діяльності української інтелігенції в галузі видавництва художньої літератури в період національно-культурного відродження (1917–1921 рр.) в українській історіографії 1920–2014 рр. Вказано основні наукові праці (монографії, брошури, статті), в яких простежується видавнича діяльність української інтелігенції в 1917–1921 рр., створені в Україні та за її межами. Обґрунтовано необхідність створення бібліографічного покажчика «Українська художня книга (1917–1921 рр.)».

133. **Телячий, Ю. В.** Праця С. Сірополка «Завдання нової школи»: спроба сучасного погляду / Ю. В. Телячий // Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка.

Серія: Історичні науки / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Вип. 6. – С. 406–412. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkpnu_i_2013_6_49 (дата звернення: 18.04.17).

У статті проаналізовано зміст маловідомої праці українського культурно-освітнього діяча С.О. Сірополька (1872–1959 рр.) «Завдання нової школи» (м. Нова Ушиця, 1919 р.), важливого джерела з історії національної освіти в роки Української революції (1917–1920 рр.). Охарактеризовано основні напрями, завдання освітньої політики в галузі реформування початкової ланки загальноосвітньої школи на засадах єдиної школи.

134. **Телячий, Ю. В.** Українська літературно-мистецька інтелігенція в національно-культурному відродженні (1917–1921 рр.) : монографія / Юрій Васильович Телячий ; [наук. ред. В. М. Даниленко]. – Тернопіль : Терно-граф, 2014. – 599 с. – Бібліогр.: с. 412–514.

135. **Фомська, С.** Чернігівська «Просвіта» за часів Української Центральної Ради / С. Фомська // Сіверянський літопис / Чернігів. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Всеукр. тов. «Просвіта» ім. Т. Шевченка, Нац. акад. наук України, Ін-т Укр. архіол. та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Чернігів, 2011. – № 1. – С. 55–61. – Бібліогр. 6 32 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sl_2011_1_9 (дата звернення: 18.04.17).

У статті проведено історичне дослідження відродження та діяльності чернігівського губернського товариства «Просвіта» за часів Української Центральної Ради. Висвітлено основні напрямки його діяльності щодо відродження української культурної та історичної спадщини.

136. **Цепков, Д. О.** Українізація школи на Харківщині за часів Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 року) / Д. О. Цепков // Зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Серія «Історія та географія» / Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2012. – Вип. 44. – С. 130–131. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znphnpu_ist_2012_44_31 (дата звернення: 18.04.17).

У статті досліджено процес створення української школи на Харківщині за часів Центральної Ради та участь громадських організацій у цьому процесі.

137. **Чепіга, Я.** До трудової вільної школи / Я. Чепіга // Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX–XX ст.) : хрестоматія / [упоряд.: Л. Д. Березівська та ін. ; наук. ред. О. В. Сухомлинська]. – Київ, 2003. – С. 212–216. – Друкується за вид.: Вільна українська школа. – 1918–1919. – № 8/9. – С. 81–85.

138. **Чернов, Б. О.** Розвиток національної освіти в добу Української національно-демократичної революції початку XX ст. (1917–1920) : [монографія] / Борис Чернов ; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Київ : Міленіум, 2016. – 53 с. : фот. – Бібліогр. в кінці ст.

139. **Чубата, М.** Внесок науковців Київського університету в дослідження державотворчих та законодавчих процесів в Україні (1917–1921 рр.): історико-правовий аспект / М. Чубата // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2013. – Вип. 4. – С. 70–73. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2013_4_23 (дата звернення: 18.04.17).

Проаналізовано науковий доробок правознавців радянської доби та сучасних вчених Київського університету імені Тараса Шевченка, присвячений дослідженню проблем українського державотворення та правотворення у 1917–1921 роках.

140. **Шитий С. І.** Політико-правові підходи української центральної ради до побудови системи народної освіти в Україні (березень 1917 – квітень 1918 рр.) / С. І. Шитий // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 18, Економіка і право : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2010. – Вип. 11. – С. 55–

61. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2010_11_10 (дата звернення: 19.04.17).

У статті досліджено історичні передумови, що передували створенню Генерального Секретарства (міністерства) освіти Української народної республіки, а також основні політико-правові напрямки його діяльності. Досліджено основні напрямки державної політики УНР у галузі освіти і основні напрямки діяльності спеціалізованого органу управління освітніми справами.

ІІІ. ДІЯЧІ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 рр.

141. **Авер'янова, Н.** Василь Кричевський як представник української мистецької еліти / Н. Авер'янова // Українознавчий альманах / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – 2013. – Вип. 14. – С. 122–125. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2013_14_35 (дата звернення: 11.04.17).

Показано внесок Василя Кричевського як представника мистецької еліти в художню скарбницю України. Підкреслено значення його творчості для збагачення та оновлення національних традицій у мистецтві.

142. **Березівська, Л. Д.** Внесок Софії Русової у розбудову національної освіти: за матеріалами журналу «Вільна українська школа» (1917–1920) / Л. Д. Березівська // Наук. зап. [Ніжин. держ. ун-т ім. Миколи Гоголя]. Серія: Психолого-педагогічні науки. – 2016. – № 1. – С. 286–290. – Бібліогр.: 17 назв.

У статті аргументовано, що журнал «Вільна українська школа» (1917–1920) є джерелом вивчення ідей та діяльності відомого українського педагога Софії Русової щодо розбудови національної освіти в добу Української революції (1917–1920). Виявлено інформацію про наукову та громадську діяльність педагога, редакторську роботу діячки в освітянському журналі.

143. **Білан, І.** Художник Юрій Магалецький: у вирі революційних подій 1917–1921 рр. / І. Білан // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології : зб. наук. пр. / Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці ; Вишніва, 2012. – Т. 2. – С. 179–194. – Бібліогр.: 22 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pssiae_2012_2_17 (дата звернення: 19.04.17).

У статті висвітлено життєвий шлях Юрія Магалецького – українського художника і громадського діяча, ім'я якого стерто з офіційної історії українського мистецтва і майже всі твори знищено. Зібрано і проаналізовано доступні в наш час джерела інформації про постать художника. На основі статей Ю. Магалецького, опублікованих у періодичних виданнях 1920–1930-х років, відтворено деякі фрагменти його життя.

144. **Білоніжка, П.** Володимир Вернадський – засновник української Академії Наук / П. Білоніжка // Вісн. Львів. ун-ту. Серія геологічна / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2013. – Вип. 27. – С. 8–17. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_geol_2013_27_4 (дата звернення: 19.04.17).

Показано внесок Василя Кричевського як представника мистецької еліти в художню скарбницю України. Підкреслено значення його творчості для збагачення та оновлення національних традицій у мистецтві.

145. **Ващенко Григорій Григорович** (1878–1967) [Електронний ресурс] // Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського : [офіц. потрал]. – Текст. дані. – Київ, [2013]. – Режим доступу: <http://dnrb.gov.ua/ua/інформаційно-бібліографічні-ресурси/видатні-педагоги/ващенко-г-г/> (дата звернення: 13.06.17).

Інформаційно-бібліографічний ресурс містить матеріали, присвячені Г. Г. Ващенко – українському педагогу, психологу, фахівцю з дидактики і національного виховання, творцю української виховно-освітньої системи, професору педагогіки Українського вільного університету в Мюнхені, члену Спілки української молоді за кордоном (СУМ), ректору Богословської академії (Мюнхен), автору праць «Виховний ідеал», «Виховання

любові до Батьківщини (націоналізм і інтернаціоналізм)», «Загальні методи навчання», «Основи естетичного виховання», підручників, методичних посібників з педології.

146. **Веселовська, Г.** У міжчасні історії: Олександр Загаров на чолі театру імені Т. Г. Шевченка (1919–1921 рр.) / Г. Веселовська // Наук. вісн. Київ. нац. ун-ту театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого. – Київ, 2013. – Вип. 13. – С. 204–214. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkkarogo_2013_13_18 (дата звернення: 19.04.17).

Статтю присвячено київському періоду творчої діяльності провідного російського, українського режисера Олександра Загарова. Автор зупиняється на спектаклях О. Загарова, здійснених у театрі ім. Т. Г. Шевченка протягом 1919–1921 рр. Особливо проаналізовано положення О. Загарова в київських мистецьких колах, а також його намагання в час активних естетичних новацій і перетворень дотримуватися сталих сценічних традицій.

147. **Верстюк, В. Ф.** Сергій Єфремов проти Павла Скоропадського / В. Ф. Верстюк // Укр. іст. журн. – 2013. – № 3. – С. 63–79. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UIJ_2013_3_6. (дата звернення: 19.04.17).

Проаналізовано публіцистику одного з найвідоміших журналістів доби Української революції, лідера партії соціалістів-федералістів С. Єфремова, з'ясовано його категоричне несприйняття перевороту 29 квітня 1918 р. та режиму П. Скоропадського як антидемократичного, збудованого винятково на підтримці німецьких й австрійських окупаційних військ. Розглянуто питання висвітлення С. Єфремовим окремих аспектів внутрішньої та зовнішньої політики гетьманату.

148. **Гирич, І. В.** І. Вернадський і питання українського державотворення / І. Гирич // Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика : зб. ст. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. – Київ, 2013. – Вип. 18. – С. 64–72. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uxxs_2013_18_11 (дата звернення: 18.04.17).

В статті проаналізовано сприйняття Володимиром Вернадським національного самовизначення України, його культурна та політична самоідентифікація. Залишаючись політичним росіянином, він, тим не менш, на фоні діячів зі схожою орієнтацією, зробив значний внесок в українське державотворення. Зроблено наголос на потребі «привласнення» наукової спадщини вченого.

149. **Голіченко, С. О.** Педагогічна діяльність Яна Корнецького в Україні в 1915–1919 рр. / Світлана Олександрівна Голіченко // Наук. зап. / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2012. – Вип. 112 : Серія: Педагогічні науки. – С. 130–136. – Бібліогр.: 6 назв.

150. **Грабовський, С.** Софія Русова: Україна як хрест і покликання [Електронний ресурс] // День : щоден. всеукр. газета. – Текст. дані. – Київ, 2016. – 19 лют. – Режим доступу: <http://incognita.day.kiev.ua/sofiya-rusova-ukrayina-yak-xrest-i-poklikannya.html> (дата звернення: 8.06.17). – Назва з екрана.

151. **Діячі Української революції 1917–1921 рр. в автографах** [Електронний ресурс] // Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України) : [офіц. портал]. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: http://cdiak.archives.gov.ua/v_diiachi_Ukrainskoi_revoliutsii_1917-1921_v_avtografakh.php (дата звернення: 13.06.17). – Назва з екрана.

На виставці експонуються автографи визначних постатей Української революції 1917–1921 рр., що зберігаються в ЦДІАК України у ф. 1235 серед епістолярію Михайла Грушевського, та інших фондах. Більшість листів, представлених на виставці, хронологічно охоплюють період до початку Визвольних змагань; за характером вони усі

різні – розлогі чи лаконічні, побутові чи офіційні, ділові, щирі, відверті чи стримані й сухі. Але всі вони є історичними документами епохи.

152. **Дурдуківський Володимир Федорович** (1874–1938) [Електронний ресурс] // Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського : [офіц. потрал]. – Текст. дані. – Київ, [2014]. – Режим доступу: <http://dnrb.gov.ua/ua/інформаційно-бібліографічні-ресурси/видатні-педагоги/дурдуківський-в-ф/> (дата звернення: 13.06.17). – Назва з екрана.

Інформаційно-бібліографічний ресурс містить матеріали, присвячені В. Ф. Дурдуківському – українському педагогу-практику, літературознавцю, освітньому і громадському діячеві, члену Центральної Ради й уряду УНР, одному із засновників Київської «Просвіти» та Всеукраїнської спілки вчителів і діячів народної освіти, одному із засновників видавництва «Вік», керівнику науково-педагогічної Комісії ВУАН (ліквідованої 1930), члену редколегії педагогічного часопису «Вільна українська школа», автору проекту програми для досвідної роботи у справі вивчення ланкової системи праці у трудовій школі, директору Першої української гімназії ім. Т. Г. Шевченка в Києві.

153. **Завальнюк, О. М.** Степан Сірополко і освітні процеси в Україні (1917–1920 рр.) / О. М. Завальнюк // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільськ, 2013. – Вип. 3. – С. 84–92. – Бібліогр.: 56 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npkpnuibk_2013_3_13 (дата звернення: 21.03.17).

Досліджено участь С. Сірополка в розв'язанні різних організаційних, технічних і засадничих питань, пов'язаних із розгортанням національно-демократичних освітніх процесів у контексті відродження українців у 1917–1921 рр., його роботою в органах державного управління Української Народної Республіки.

154. **Костиця, Б.** Перша світова війна та національна революція 1917–1921 рр. у символістській прозі Кліма Поліщука / Б. Костиця // Бахмут. шлях. – 2010. – № 1/2. – С. 137–140. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bsh_2010_1-2_26 (дата звернення: 19.04.17).

У статті розкрито ідейно-художні особливості символістської прози Кліма Поліщука про Першу світову війну та Національну революцію 1917–1921 рр. У цих творах письменник засуджує революційне та військове насильство над людською особистістю, утверджує пріоритет загальнолюдських цінностей над ідеологічними. Не сприймаючи гнітючу навколишню дійсність, герой К. Поліщука прагне вибудувати індивідуальну філософію чи йти шляхом пізнання трансцендентних сутностей.

155. **Кривошея, І.** Участь Надії Суровцевої в Українській національно-демократичній революції (1917–1921 рр.) / І. Кривошея, Л. Якименко // Київські історичні студії : зб. наук. пр. / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – Київ, 2016. – № 1. – С. 78–86. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Khs_2016_1_12 (дата звернення: 19.04.17).

У статті на основі періоджерел, а саме: мемуарної літератури й архівних матеріалів, наукових напрацювань низки вітчизняних і зарубіжних дослідників, відтворено події в житті громадської активістки, політичної діячки, науковця й письменниці Надії Суровцевої на тлі розгортання визвольних змагань українського народу в період Національно-демократичної революції 1917–1921 рр. Крім того, особливу увагу приділено громадсько-політичній діяльності Надії Суровцевої та її участі в цих подіях під час перебування в Петрограді, Києві та Умані.

156. **Кулик, Н.** Страта за українство // Освіта України. – 2017. – 31 лип. (№ 29). – С. 14–15.

Статтю присвячено Івану Матвійовичу Стешенко – талановитому педагогу, письменнику, літературознавцю, першому міністру освіти в уряді УНР, який розпочав українізацію шкільної освіти.

157. **Леоненко, Р.** Олександр Загаров у Державному драматичному театрі (Київ, 1918–1919 рр.): організаційні аспекти / Р. Леоненко // Наук. вісн. Київ. нац. ун-ту театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого. – Київ, 2013. – Вип. 13. – С. 191–203. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkkarogo_2013_13_17 (дата звернення: 19.04.17).

У статті досліджено малознану сторінку біографії Олександра Загарова –участь у роботі Державного драматичного театру у Києві (1918–1919 роки).

158. **Лозовий, В. С.** Погляди Михайла Грушевського на соціальну базу українського державотворення в період революції 1917–1921 рр. / В. С. Лозовий // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту імені Івана Огієнка. Серія: Історичні науки / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільськ, 2014. – Вип. 7. – С. 91–98. – Бібліогр.: 27 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_2014_7_11 (дата звернення: 14.02.17).

Статтю присвячено з'ясуванню поглядів М. Грушевського на процеси державного будівництва в Україні в революційну добу 1917–1921 рр., зокрема соціальної бази державотворення. Висвітлено та проаналізовано засади формування органів влади, показано детермінованість державотворчих процесів та форм національної державності соціальною структурою українського народу.

159. **Мина, Ж. В.** Постать полковника Петра Болбочана на тлі подій національної революції 1917–1921 рр. / Ж. В. Мина // Військ.-наук. вісн. : зб. наук. пр. / Акад. сухопут. військ ім. гетьмана П. Сагайдачного. – Львів, 2011. – Вип. 16. – С. 156–167. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnv_2011_16_17 (дата звернення: 21.02.17).

Проаналізовано діяльність полковника Армії УНР Петра Болбочана на тлі державотворчих процесів в Україні 1917–1921 рр. та конкретні факти і події, що призвели до трагічної загибелі воєначальника.

160. **Музиченко Олександр Федорович** (1875–1940) [Електронний ресурс] // Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського : [офіц. портал]. – Текст. дані. – Київ, [2015]. – Режим доступу: <http://dnpb.gov.ua/ua/інформаційно-бібліографічні-ресурси/видатні-педагоги/10390-2/> (дата звернення: 13.06.17). – Назва з екрана.

Інформаційно-бібліографічний ресурс містить матеріали, присвячені О. Ф. Музиченку – українському педагогу-практику, методисту початкової школи, діячеві народної освіти, фахівцю із питань дидактики та методики, порівняльної педагогіки, творцю національної системи освіти – єдиної трудової школи в Україні, першому директору Київського педагогічного музею та керівнику трудової школи № 43, автору книг «Філософсько-педагогічна думка і шкільна практика в сучасній Німеччині», «Сучасні педагогічні течії в Західній Європі і Америці», праць із питань комплексного підходу до навчання, посібників із методики початкової школи «Культура слова», «Буквар», «Як навчати грамоти за букварем».

161. **Ніконенко, Л. М.** Творча скарбниця Г. Нарбути (до 125-річчя з дня народження) / Л. М. Ніконенко // Поліграфія і видавнича справа : наук.-техн. зб. / Укр. акад. друкарства. – Львів, 2011. – № 4. – С. 183–185. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pivs_2011_4_26 (дата звернення: 18.04.17).

Розповідь про Георгія Івановича Нарбути – талановитого графіка, ілюстратора та оформлювача книг, автора силуетних портретів, листівок, плакатів, геральдики, перших українських державних знаків, засновника, першого ректора і професора Української Академії мистецтв – першої вищої художньої школи України. Висвітлено громадську роботу Г. І. Нарбути, а саме, його праця над створенням герба України, нових марок, грошових знаків, національних костюмів для гетьмана.

162. **Павлишин, В. В.** І. Вернадський і Київський університет / В. Павлишин // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Серія: Геологія / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2013. – Вип. 3. – С. 8–10. – Бібліогр.: 29 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_geol_2013_3_3 (дата звернення: 18.04.17).

Статтю присвячено 150-річчю видатного вченого-мінералога, природознавця і організатора науки академіка Володимира Івановича Вернадського. Висвітлено розмаїту науково-організаційну і наукову діяльність В. І. Вернадського в Києві й Київському університеті (1918–1919), скеровану на створення Української Академії наук і напрацювання наукових засад геохімії й біогеохімії.

163. **Полянський, О.** Полковник Петро Болбочан: життя, покладене на плаху української революції 1917–1921 рр. / Олег Полянський // Наука і сусп.-во. – 2017. – № 5/6. – С. 55–61. – Бібліогр.: 12 назв.

164. **Потапова, О.** Православні братства періоду Української держави гетьмана П. Скоропадського / О. Потапова // Наук. часопис нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 6, Історичні науки : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2012. – Вип. 9. – С. 214–218. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_6_2012_9_37 (дата звернення: 18.04.17).

Досліджено вплив П. Скоропадського на організацію і діяльність православних братств України у 1918 р.

165. **Райківський, І. Я.** Євген Петрушевич в оцінці галицьких соціал-демократів / Ігор Райківський // Галичина : наук. і культур.-просвіт. краєзнав. часопис / Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2014. – № 25/26. – С. 114–126. – Бібліогр.: 99 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nikp_2014_25-26_13 (дата звернення: 18.04.17).

У статті висвітлено політичну діяльність одного з лідерів Української революції, президента ЗУНР Євгена Петрушевича в оцінці галицьких соціал-демократів, що брали активну участь у боротьбі за національно-державну незалежність і соборність України в 1918–1920 рр., але перебували в опозиції до політичного курсу уряду ЗОУНР.

166. **Рубан, А. М.** С. Грушевський в роки української революції (1917–1918 рр.) / А. Рубан // Наук. зап. Серія: Історичні науки / Нац. ун-т «Острозька академія». – Острог, 2013. – Вип. 21. – С. 199–203. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoai_2013_21_34 (дата звернення: 18.04.17).

У статті проаналізовано події, що відбулися під час української революції 1917–1921 рр., розкрито роль М. Грушевського та його політичних поглядів у цей період.

167. **Русова Софія Федорівна (1856–1940)** [Електронний ресурс] // Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського : [офіц. портал]. – Текст. дані. – Київ, [2013]. – Режим доступу: <http://dnbp.gov.ua/ua/інформаційно-бібліографічні-ресурси/видатні-педагоги/русова-с-ф/> (дата звернення: 13.06.17). – назва з екрана.

Інформаційно-бібліографічний ресурс містить матеріали, присвячені С. Ф. Русовій – видатному українському педагогу, громадсько-освітньому діячеві, письменниці, теоретику і практику в галузі суспільного дошкільного виховання кінця ХІХ–початку ХХ ст., одній з організаторів жіночого руху. У своїх працях Софія Федорівна висвітлювала питання дошкільного виховання, історії педагогіки, хроніку педагогічного життя в Україні та за кордоном, обстоювала право українського народу на навчання рідною мовою, створила підручники «Український букварь», «Початкову географію», «Початковий підручник французької мови задля самонавчання і перших класів гімназії з французько-українським словарем» та ін.

168. **Світленко, С. І.** Українські науково-освітні інтелектуальні комунікації Д. І. Яворницького періоду революції (1917–1920) / С. І. Світленко // Придніпров'я : іст.-краєзнав. дослідж. : зб. наук. пр. / Дніпропетров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара, Іст. ф-т, Дніпропетров. обл. центр з охорони іст.-культур. цінностей, Ін-т суспіл. дослідж. –

Дніпропетровськ, 2015. – Вип. 13. – С. 97–109. – Бібліогр.: 20 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prikd_2015_13_12 (дата звернення: 18.04.17).

Висвітлено різноманітні інтелектуальні контакти Д. І. Яворницького в період революції 1917–1920 рр. Особливу увагу сфокусовано на науково-освітній діяльності вченого в галузі історичної україністики в Катеринославському університеті, у сфері популяризації історичних знань на курсах, з'їздах, зібраннях та в товариствах. Системно показано нові епістолярні контакти Д. І. Яворницького з ученими на державній службі нової української влади та молодими дослідниками, а також продовження старих листовних зв'язків з українськими науковцями.

169. **Сідак, В.** Полковник Петро Болбочан: трагедія українського державника / В. Сідак, Т. Осташко, Т. Вронська. – Вид. 2-ге, допов. – Київ : Темпора, 2009. – 426 с. : іл. – Текст доступний в Інтернеті: http://shron.chtyvo.org.ua/Sidak_Volodymyr/Polkovnyk_Petro_Bolbochan_trahedia_ukrainskoho_derzhavnyka.pdf (дата звернення: 18.04.17).

Книжка розповідає про життя та діяльність визначного українського воєначальника, полковника Армії УНР Петра Болбочана. В його долі відбився надзвичайний драматизм, яким супроводжувався державотворчий процес в Україні в 1917–1921 рр., військове будівництво, зокрема. Наведені документальні матеріали сприятимуть поглибленню наших знань про одну з найяскравіших постатей національно-визвольних змагань, яка уособлює нестримне прагнення українців до творення власної держави.

Вперше публікуються матеріали судової та слідчої справ П. Болбочана, його листи до провідників Директорії УНР, уривки зі спогадів сучасників.

170. **Телячий, Ю. В.** Особовий фонд Георгія Нарбута в національному художньому музеї України (м. Київ) як джерело дослідження його біографії 1917–1920 рр. / Ю. В. Телячий // Наук. зап. Серія: Історія / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2009. – Вип. 16. – С. 223–227. – Бібліогр.: 21 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2009_16_46 (дата звернення: 18.04.17).

У статті охарактеризовано зміст документів особового фонду визначного художника Георгія Нарбута, датовані 1917–1920 рр. й зберігаються в Національному художньому музеї України (м. Київ).

171. **Турченко, Ф. Г.** Микола Міхновський VS Михайло Грушевський та Володимир Винниченко (доба Центральної Ради: березень 1917 – січень 1918 рр.) / Ф. Г. Турченко // Наук. пр. іст. ф-ту Запоріж. нац. ун-ту: зб. наук. пр. / Запоріж. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2013. – Вип. 36. – С. 109–121. – Бібліогр.: 58 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2013_36_21 (дата звернення: 21.03.17).

Проведено порівняльний аналіз поглядів на державно-політичний статус України М. Міхновського, з одного боку, і М. Грушевського й В. Винниченка – з іншого. Гостра дискусія між видатними речниками самостійницького і автономістсько-федералістичного курсів в українському політикумі подана на тлі найважливіших подій Української революції.

172. **Українська педагогіка в персоналіях** : у 2 кн. : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Кн. 2. ХХ століття / [О. В. Сухомлинська, Н. Б. Антоненко, Л. Д. Березівська та ін.] ; за ред. О. В. Сухомлинської. – Київ : Либідь, 2005. – 549, [3] с.

Зі змісту: Грушевський Михайло Сергійович (1866–1934) : видат. учений-історик, громад. і політ. діяч, письменник, ідеолог руху за незалежність України, організатор нац. освіти й науки. – С. 6–14 ; Василенко Микола Прокопович (1866–1935) : учитель, викладач, попечитель Київ. учбового округу, міністр освіти і мистецтв в уряді гетьмана Скоропадського, вчений. – С. 15–21 ; Чепіга (Зеленкевич) Яків Феофанович (1875–1938) : видат. педагог, психолог, громад. діяч. – С. 89–99 ; Єфремов Сергій

Олександрович (1876–1939) : учений-літературознавець, педагог, історик і теоретик літ., організатор науки, просвіт., сусп.-культур. та громад.-політ. діяч. – С. 100–108 ; **Дурдуківський Володимир Федорович** (1874–1938) : педагог, директор шк., громад. діяч. – С. 109–117 ; **Русова Софія Федорівна** (1856–1940) : педагог, громад. діячка, просвітителька. – С. 136–145 ; **Музиченко Олександр Федорович** (1875–1940) : вчитель, директор шк., фахівець з дидактики та методики. – С. 196–203 ; **Дорошенко Дмитро Іванович** (1882–1951) : історик, громад.-політ. і культур. діяч, педагог. – С. 248–251 ; **Сірополко Степан Онисимович** (1872–1959) : педагог, публіцист, освіт. та громад. діяч, бібліограф, книгознавець, історик педагогіки. – С. 287–295 ; **Ващенко Григорій Григорович** (1878–1967) : видат. педагог, психолог, фахівець з дидактики і нац. виховання. – С. 365–373 ; **Огієнко Іван Іванович** (1882–1972) : видат. учений-філолог, богослов і педагог, держав. і громад. діяч. – С. 401–409.

173. **Українська педагогічна думка кінця XIX – першої чверті XX ст. в особах** // Нариси історії українського шкільництва (1905–1933) : навч. посіб. / за ред. О. В. Сухомлинської. – Київ, 1996. – С. 223–294.

Зі змісту: Софія Русова (1856–1940) / [Н. Б. Копиленко]. – С. 223–228 ; Яків Чепіга (1875–1938) / [О. В. Сухомлинська]. – С. 275–282 ; Олександр Музиченко / [О. В. Сухомлинська]. – С. 287–291.

174. **Улюкаєва, І. Г.** Діяльність Софії Русової щодо створення системи дошкільного виховання в Україні у 1917–1919 рр. / Улюкаєва І. Г. // Вісн. Чернігів. нац. пед. ун-ту / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2016. – № 135 : Серія: Педагогічні науки. – С. 60–64. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=2514 (дата звернення: 21.03.17).

У статті проаналізовано діяльність С. Ф. Русової щодо створення системи дошкільного виховання в Україні у 1917–1919 роках. Очоливши департамент дошкільної освіти уряду Української Народної Республіки вона здійснила велику організаційну роботу з утвердження дошкільного виховання у якості першої ланки освітньої системи і підготовки для неї педагогічних кадрів. У цей період вона розробила концепцію національного дошкільного виховання, яка мала стати теоретико-методичним підґрунтям для діяльності дитячих садків.

175. **Чепіга (Зеленкевич) Яків Феофанович (1875–1938)** [Електронний ресурс] // Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського : [офіц. портал]. – Текст. дані. – Київ, [2013]. – Режим доступу: <http://dnpb.gov.ua/ua/інформаційно-бібліографічні-ресурси/видатні-педагоги/чепіга-я-ф/> (дата звернення: 13.06.17). – Назва з екрана.

Інформаційно-бібліографічний ресурс містить матеріали, присвячені Якову Феофановичу Чепізі (Зеленкевичу) – українському педагогу, психологу, методисту, громадському діячеві, учителю шкіл Донбасу, творцю «Проекту української школи» (1913), керівнику руху за створення національної школи в Україні (1917–1918 рр. спільно з Русовою, Черкасенком, Музиченком), одному з розробників основних документів про школу та організацію освіти в Україні, проректору і професору Вищого інституту народної освіти в Києві (ВІНО), одному з організаторів Педологічного інституту в Києві, автору наукових праць з трудового виховання, педологічного спрямування, форм і методів навчання, творця підручників для початкової школи (букварі, читанки, задачки та методичні поради до них), методичних посібників для вчителів тощо.